

MUHTSARI WA HOTUBA YA WAZIRI WA UCHUKUZI MHESHIMIWA PROF. MAKAME MNYAA MBARAWA (MB.), AKIWASILISHA BUNGENI MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26

A. UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu iliyochambua utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Uchukuzi kwa mwaka wa fedha 2024/25 pamoja na Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2025/26, ninaomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa likubali kupokea, kujadili na kuidhinisha Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Uchukuzi kwa mwaka wa fedha 2025/26

2. Mheshimiwa Spika, awali ya yote, nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema, kwa kutujalia kukutana hapa tukiwa na afya njema.

3. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii ya kipekee kumpongeza na kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuliongoza Taifa letu na kutimiza miaka minne (4) katika uongozi wake imara na maono yake yaliyoleta maendeleo makubwa nchini. Pamoja na masuala mengine, Mheshimiwa Rais ameendelea kuweka mkazo na kipaumbele katika kujenga, kuendeleza na kuboresha huduma katika sekta mbalimbali ikiwemo sekta ya uchukuzi. Ni dhahiri kuwa tumeona uthubutu na maendeleo makubwa ambayo yameendelea kutekelezwa katika sekta ya uchukuzi yakiwemo: ujenzi na uendeshaji wa reli ya kisasa ya SGR; maboresho ya bandari; ujenzi na ukarabati wa meli pamoja na viwanja vya ndege; uboreshaji wa Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL) ikiwemo ununuzi wa ndege; na ununuzi wa rada za hali ya hewa; n.k

4. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa pongezi na shukrani za dhati kwa Mheshimiwa Dkt. Philip Isdory Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa umahiri wake mkubwa wa kumsaidia Mheshimiwa Rais katika kuongoza nchi yetu kwa ajili ya kuwaletea maendeleo Wananchi na Taifa kwa ujumla.

5. Mheshimiwa Spika, vilevile nimpongeze Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Kiongozi wa shughuli za Serikali Bungeni, kwa uongozi wake makini. Ni wazi kuwa Mhe. WM ameendelea kutumikia nchi yetu kwa umahiri mkubwa kwa lengo la kuimarisha usimamizi wa shughuli za Serikali.

6. Mheshimiwa Spika, pia nimpongeze Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko (Mb.), Naibu Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Waziri wa Nishati, kwa kuendelea kuaminiwa na Mheshimiwa Rais katika nafasi hiyo ambayo ameendelea

kuwatumikia Watanzania kwa umakini na kuonesha uwezo mkubwa katika kutekeleza ipasavyo majukumu yake.

7. Mheshimiwa Spika, nitumie nafasi hii kukupongeza wewe binafsi kwa umahiri katika kipindi unachoendelea kutumikia Taifa letu. Aidha, niendeleo kukupongeza kwa jinsi unavyoendelea kutekeleza kwa weledi mkubwa majukumu ya nafasi ya Urais wa Umoja wa Mabunge Duniani (IPU), nafasi ambayo ni heshima kubwa kwako na kwa nchi yetu. Watanzania tunaendelea kukuombea katika utekelezaji wa majukumu yako hayo.

8. Mheshimiwa Spika, aidha, nimpongeze Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb.), Naibu Spika kwa kuendelea kutekeleza vyema majukumu yake katika kumsaidia Spika kuliongoza Bunge hili. Vilevile, nitumie fursa hii kuwapongeza Wenyevidi Wote wa Bunge kwa kuendelea kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi.

9. Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa naomba kuishukuru na kuipongeza Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu inayoongozwa na Mwenyekiti wa Kamati Mheshimiwa Selemani Mushi Kakoso (Mb.) na Makamu Mwenyekiti wa Kamati Mheshimiwa Anne Kilango Malecela (Mb.). Pia niwashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu. Kamati hii imeendelea kutoa ushauri wenye tija na kuwa chachu ya kuongeza ufanisi katika utendaji wa Wizara.

10. Mheshimiwa Spika, kwa simanzi kubwa niungane na Bunge na Watanzania wote kutoa pole kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kwa familia husika na Taifa kwa Ujumla kufuatia kifo cha aliyekuwa Makamu wa Rais wa Kwanza na Waziri Mkuu Mstaafu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania hayati Mhe. Cleopa David Msuya kilichotokea tarehe 7 Mei 2025, hakika alikuwa na mchango mkubwa katika kulitumia Taifa hili. Aidha, nitoe pole kwa Bunge lako Tukufu kufuatia kifo cha Dkt. Faustine Engelbert Ndugulile aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Kigamboni na Mkurugenzi Mteule wa Shirika la Afya Duniani (WHO) Kanda ya Afrika kilichotokea tarehe 27 Novemba, 2024. Hakika tutaendelea kuthamini na kuenzi mchango wake katika Bunge hili na Taifa kwa ujumla. Tunamuomba Mwenyezi Mungu awapumzishe mahali pema peponi.

11. Mheshimiwa Spika, kipekee napenda kumshukuru Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa hotuba yake ambayo imetoa hali ya utekelezaji wa jumla katika utendaji wa Serikali kwa mwaka 2024/25 pamoja na kuonesha dira na mwelekeo wa Taifa letu kwa mwaka 2025/26 katika sekta mbalimbali ikiwemo Sekta ya Uchukuzi. Pia, niwapongeze Waheshimiwa Mawaziri wote waliowasilisha hotuba zao kabla ya hotuba yangu, ambao kwa ujumla kila mmoja ameelezea utekelezaji wa mwaka 2024/25 na mpango wake kwa mwaka 2025/26.

Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa maelezo hayo ya utangulizi, naomba sasa uniruhusu nitoe taarifa ya mapitio ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Uchukuzi na Taasisi zake kwa mwaka wa fedha 2024/25 pamoja na Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2025/26.

B. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI YA WIZARA NA TAASISI ZAKE KWA MWAKA WA FEDHA 2024/25

13. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/25, Wizara ya Uchukuzi (Fungu 62) iliidhinishiwa jumla ya Shilingi Trilioni 2.729 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Fedha za utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi Bilioni 114.74 ni za Matumizi ya Kawaida ya Wizara na Taasisi zake na Shilingi Trilioni 2.614 ni za utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.

14. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Aprili, 2025 Wizara ilikuwa imepokea jumla ya Shilingi Trilioni 1.674 sawa na asilimia 61.34 ya bajeti yote ya Wizara iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo zilizopokelewa Shilingi Bilioni 100.111 ni fedha za Matumizi ya Kawaida ambazo ni sawa na asilimia 87.25 ya bajeti ya Matumizi ya Kawaida iliyoidhinishwa; na Shilingi Trilioni 1.574 ni fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo ambazo ni sawa na asilimia 60.21 ya bajeti ya Maendeleo iliyoidhinishwa.

15. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Uchukuzi baada ya kupokea fedha hizo, iliendelea kutekeleza miradi ya maendeleo na shughuli mbalimbali zilizopangwa katika mwaka 2024/25 kama ifuatavyo:-

UDHIBITI WA HUDUMA ZA UCHUKUZI

16. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha huduma za uchukuzi nchini, Wizara kupitia Mamlaka za Udhibiti imeendelea kusimamia na kudhibiti utoaji wa huduma za uchukuzi kama ifuatavyo:-

UDHIBITI WA USAFIRI ARDHINI

17. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Mamlaka ya Udhibiti Usafiri Ardhini (LATRA) imeendelea kusimamia na kudhibiti usafiri katika sekta ndogo za reli, barabara pamoja na kuanza maandalizi ya awali kwa ajili ya udhibiti wa usafiri wa waya. Aidha, LATRA

imeendelea na jukumu la kuthibitisha madereva na kusajili wahudumu wa vyombo vinavyodhibitiwa ili kuboresha usalama na ubora wa huduma katika usafiri ardhini. MAELEZO YA KINA KUHUSU UTEKELEZA WA MAJUKUMU YA LATRA INAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUANZIA UK. 10 MPAKA UK 16.

UDHIBITI WA HUDUMA ZA USAFIRI WA ANGA

18. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Usafiri wa Anga (TCAA) imeendelea kusimamia sekta ya usafiri wa anga kwa kutoa huduma za udhibiti wa usafiri wa anga, viwanja vya ndege pamoja na kutoa huduma za uongozaji ndege katika viwanja vya ndege 15. Vilevile, TCAA imeendelea kutoa huduma za uongozaji ndege zinazoruka na kupita katika anga la juu la Burundi kwa urefu wa futi 24,500 kutoka usawa wa bahari, ambalo limekasimiwa kwa Tanzania na Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga Duniani (ICAO). Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TCAA IMETEKELEZA MAJUKUMU MBALIMBALI NA MAELEZO YA KINA YANAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUANZIA UK. 16-. MPAKA UK 24.

UDHIBITI WA USAFIRI MAJINI

19. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha udhibiti wa usafiri majini, Serikali kupitia Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania (TASAC) imeendelea kusimamia ulinzi na usalama wa vyombo vya usafiri majini katika eneo la Tanzania Bara; udhibiti wa huduma za bandari na watoa huduma za usafiri majini; kutoa huduma ya biashara ya meli kwa bidhaa mahsusi; na kudhibiti uchafuzi wa mazingira unaotokana na shughuli za usafiri majini. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TASAC IMETEKELEZA MAJUKUMU MBALIMBALI NA MAELEZO YA KINA YANAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUTOKA UK. 24 MPAKA UK 31.

UDHIBITI WA HUDUMA ZA HALI YA HEWA

20. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania (TMA) imeendelea na utoaji wa huduma za hali ya hewa pamoja na kudhibiti na kuratibu utoaji wa shughuli za hali ya hewa nchini. Aidha, TMA imeendelea kuhimili katika viwango vyake vya utoaji wa huduma kimataifa, ambapo imetoa huduma za utabiri wa kila siku, siku 10 na ule wa muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TMA IMETEKELEZA MAJUKUMU MBALIMBALI NA MAELEZO YA KINA YANAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUTOKA UK. 31 MPAKA UK 36.

UTOAJI WA HUDUMA ZA UCHUKUZI

HUDUMA ZA BANDARI

22. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania (TPA) imeendelea kusimamia Bandari za Mwambao wa Bahari ya Hindi na Maziwa Makuu kwa kuendeleza miundombinu na utoaji wa huduma za kibandari; kulinda mazingira na usalama wa bandari kwa viwango vinavyokubalika; na kuweka mazingira mazuri yatakayowavutia Wawekezaji.

23. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa uboreshaji wa Bandari ya Dar es Salaam, hadi kufikia Machi, 2025 Serikali imeendelea na uboreshaji wa Bandari hiyo ikiwemo uboreshaji wa Gati Na. 8 - 11 na Gati Na. 12 - 15 ambapo Upembuzi Yakinifu wa kuboresha Gati hizo umekamilika. Aidha, ujenzi wa miundombinu ya kupokelea mafuta pamoja na matanki 15 ya mafuta (tank farms) yenye uwezo wa kuhifadhi kiasi cha mita za ujazo 378,000 umeendelea na utekelezaji wake umefikia asilimia 25. Halikadhalika, uboreshaji wa Bandari ya Tanga unaendelea ili kuongeza uwezo wa kuhudumia shehena kwenda kanda ya Kaskazini na nchi jirani. Maboresho yaliyofanyika hadi sasa ni pamoja na kuongeza kina kutoka mita 3 hadi mita 13 na upanuzi wa eneo la kuingia na kutoka bandarini lenye upana wa mita 73 na eneo la kugeuzia meli kuwa na kipenyo cha mita 800.

24. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia TPA imeendelea na utekelezaji wa mradi wa ujenzi wa gati jipya na Conveyer belt katika Bandari ya Kisiwa Mgao ambayo ni maalum kwa ajili ya kuhudumia shehena chafu (dirty cargo) kama vile makaa ya mawe na saruji. Katika kuendelea kutekeleza mradi huu, tayari usanifu wa kina (detailed engineering design) umekamilika. Kwa sasa Mkandarasi anaendelea na hatua za maandalizi (mobilization stage) kwa ajili ya kuanza ujenzi. Lengo la mradi huu ni kuiwezesha bandari ya Mtwara iendeleo kutoa huduma kwa ufanisi bila kuathiri mazingira. Aidha, Serikali imekamilisha kuhuisha Upembuzi Yakinifu na Usanifu wa awali wa ujenzi wa bandari mpya ya Mbegani iliyopo Bagamoyo. Ujenzi wa Bandari hiyo ya kimkakati utachochea shughuli za viwanda na biashara katika eneo la Ukanda Maalum wa Kiuchumi wa Bagamoyo.

25. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea na ujenzi wa Bandari Kavu ya Kwala ambapo ujenzi wa yadi ya sakafu ngumu (pavement) yenye ukubwa wa hekta tano (5) kwa ajili ya kuhifadhi shehena umefikia asilimia 96.6. Bandari hiyo imeendelea kuhudumia makasha kutoka Bandari ya Dar es Salaam na hivyo kongeza ufanisi na

kupunguza msongamano katika Jiji la Dar es Salaam. Aidha, katika kuboresha biashara baina ya Tanzania na nchi za kikanda na kulifanya eneo la Bandari Kavu ya Kwala kuwa la kimkakati zaidi, Serikali ilitoa maeneo kwa ajili ya kuhudumia shehena ya nchi za Rwanda, DRC, Burundi, Zambia, Uganda, Malawi, Sudan Kusini na Zimbabwe. Nchi hizo zimeanza uendelezaji wa maeneo husika. Pia, mwezi Aprili, 2025 nchi yetu imepewa takribani hekta 15 kwa ajili ya kujenga bandari kavu katika eneo la Kasumbalesa nchini DRC.

26. Mheshimiwa Spika, sambamba na hatua hizo, Serikali pia imeendelea kuboresha bandari zilizopo katika Maziwa Makuu. Hadi kufikia Machi 2025, Serikali imesaini mkataba wa uboreshaji wa Bandari ya Kigoma iliyopo katika Ziwa Tanganyika unaohusisha ujenzi wa barabara ya kuingia bandarini na jengo la abiria. Mradi huu wa usanifu na ujenzi unatekelezwa kwa ushirikiano kati ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali Japan kupitia Shirika la JICA.

27. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia TPA imeendelea kuboresha bandari zilizopo katika Ziwa Victoria ambapo uboreshaji wa Bandari ya Bukoba umefikia asilimia 94. Vilevile, uboreshaji wa Bandari ya Kemondo umekamilika na kwa sasa upo katika kipindi cha uangalizi (Defect Liability Period). Pia, uboreshaji wa Bandari ya Mwanza North umefikia asilimia 58. Katika Ziwa Nyasa, Serikali imeendelea na uboreshaji wa Bandari ya Mbamba Bay ili kuweza kuhudumia wananchi wa maeneo hayo na nchi jirani za Malawi na Msumbiji ambapo utekelezaji wa mradi huo umefikia asilimia 26.

Ushirikishwaji wa Sekta Binafsi katika Uendelezaji na Uendeshaji wa Bandari Nchini

29. Mheshimiwa Spika, kwa lengo la kuongeza ufanisi wa bandari nchini, Serikali imeendelea kushirikisha Sekta Binafsi katika uendeshaji wa shughuli za bandari kwa kuingia ubia na Kampuni za DP World na Tanzania East Africa Gateway Terminal Limited (TEAGTL) katika kuendeleza na kuendesha baadhi ya maeneo ya Bandari ya Dar es Salaam. Ushirikishwaji huo wa Sekta Binafsi pamoja na manufaa mengine, umeleta mafanikio mbalimbali yakiwemo:-

i. Kuongezeka kwa mapato yatokanayo na Kodi ya Forodha kutokana na shughuli za kibandari, ambapo katika kipindi cha Julai, 2024 hadi Februari, 2025 jumla ya Shilingi trilioni 8.26 zimekusanywa sawa na ongezeko la Shilingi trillion 1.18 ikilinganishwa na Shilingi trilioni 7.08 zilizokusanywa katika kipindi kama hicho kwa mwaka 2023/24 kabla ya kushirikishwa kwa Waendeshaji binafsi katika bandari hiyo;

ii. Kupungua kwa gharama za uendeshaji wa Bandari ya Dar es Salaam kutoka Shilingi bilioni 975.01 hadi kufikia Shilingi bilioni 685.16 sawa na punguzo la asilimia 30;

iii. Kupungua kwa muda wa kusubiri meli nangani kutoka wastani wa siku 46 hadi wastani wa siku saba (7) kwa meli za mizigo mchanganyiko na kichele na meli za makasha gatini kutoka wastani wa siku 10 hadi siku tatu (3); na

iv. Kuongezeka kwa wastani wa shehena ya makasha inayohudumiwa kwa mwezi kutoka makasha (TEUs) 17,000 hadi makasha (TEUs) 25,000 sawa na ongezeko la asilimia 47.

30. Mheshimiwa Spika, kwa ujumla hatua hii ya ushirikishwaji wa Sekta Binafsi katika kuendeleza na kuendesha bandari nchini, umechangia kufikiwa mapema kwa lengo la Mpango Kabambe wa TPA wa miaka 20 (2021/22 – 2044/45) ulioweka wa kuhudumia tani milioni 30 za shehena ifikapo mwaka 2029/30. Hata hivyo, matokeo ya uendeshaji wa bandari hadi kufikia mwezi Machi, 2025 tayari ufanisi wa uhudumiaji wa shehena wa bandari zote nchini umefikia tani milioni 27.55 na kwa mwenendo huu lengo la tani milioni 30 litafikiwa mapema sana kabla ya muda uliowekwa.

(Utendaji wa huduma za kibandari na utekelezaji wa miradi ya uboreshaji wa bandari nchini kupitia TPA umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu uk 36 ya hadi uk 46.

HUDUMA ZA USAFIRI WA RELI

Shirika la Reli Tanzania (TRC)

31. Mheshimiwa Spika, katika kuchagiza ukuaji wa uchumi, Serikali kupitia Shirika la Reli Tanzania (TRC) imeendelea kuboresha huduma ya uchukuzi kwa njia ya reli kwa kusimamia na kuendeleza miundombinu ya reli nchini kwa reli ya Meter Gauge Railway (MGR) yenye urefu wa kilomita 2,707; kujenga reli mpya ya kiwango cha Standard Gauge Railway (SGR) kwa awamu ambapo awamu ya kwanza ina jumla ya kilomita 1,219 na awamu ya pili kilomita 1,590 za njia kuu na hivyo kufanya reli hiyo kuwa na mtandao wa jumla ya kilomita 2,809 ambazo ni zaidi ya kilomita 102 ikilinganishwa na reli ya MGR iliyojengwa kabla ya kupata uhuru. Pia, Serikali itaendelea na ujenzi wa reli ya SGR kwa maeneo mengine yakiwemo ushoroba wa Kusini na Kaskazini kwa kadri ya upatikanaji wa rasilimali fedha.

32. Mheshimiwa Spika, katika kurahisisha usafiri kwa Wananchi sambamba na utekelezaji wa maagizo ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakati akihutubia Taifa mwezi Desemba, 2023 alielekeza kuanza uendeshaji wa treni katika reli ya SGR kipande cha Dar es Salaam hadi Dodoma. Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Wizara kupitia TRC ilianza rasmi huduma ya uendeshaji wa treni katika reli ya SGR tarehe 14 Juni, 2024 kwa safari kati ya Dar es

Salaam na Morogoro na tarehe 25 Julai, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam na Dodoma. Kutokana na mafanikio hayo, ninampongeze kwa dhati Mheshimiwa Rais kwa kuonesha uthubutu katika kuendelea kufanya uwekezaji mkubwa katika ujenzi wa miundombinu ya reli.

33. Mheshimiwa Spika, tangu kuanza kwa safari za treni katika reli ya SGR hadi kufikia Machi 2025, TRC imesafirisha jumla ya abiria 2,054,828 na kuwezesha kukusanya mapato ya jumla ya Shilingi bilioni 60.25. Usafiri wa treni katika reli ya SGR umepunguza muda wa safari kutoka saa tisa (9) zilizokuwa zikitumika kwa kusafiri kwa barabara hadi kufikia saa tatu (3) kati ya Dar es Salaam na Dodoma na hivyo kuwezesha muda uliopunguzwa kutumika katika shughuli zingine za uzalishaji mali. Aidha, Serikali inaendelea na kukamilisha taratibu za kuanza usafirishaji wa mizigo kwa reli ya SGR ambao unatarajiwa kuanza mwezi Juni, 2025.

34. Mheshimiwa Spika, Serikali iliahidi kuendelea na ujenzi wa reli ya SGR. Hivyo, napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali imeendelea kutekeleza ujenzi wa reli ya SGR kwa awamu ya kwanza ambapo hadi kufikia Machi 2025 ujenzi umefikia hatua mbalimbali kama ifuatavyo: kipande cha kwanza Dar es Salaam – Morogoro (km 300) ni asilimia 99.72 ambacho kinajumuisha ujenzi wa njia ya kuingia bandarini (port link) uliofikia asilimia 91.78; kipande cha pili Morogoro – Makutupora (km 422) asilimia 97.98; kipande cha tatu Makutupora – Tabora (km 368) asilimia 14.53; kipande cha nne Tabora – Isaka (km 165) asilimia 6.65; na kipande cha tano Mwanza – Isaka (km 341) asilimia 63.16.

35. Mheshimiwa Spika, Pia Serikali imeendelea na utekelezaji wa mradi wa ujenzi wa reli ya SGR kwa awamu ya pili ambapo ujenzi wa reli ya SGR kutoka Tabora – Kigoma (Km 506) umefikia asilimia 7.88. Aidha, kukamilika kwa ujenzi wa reli hii kutafungua biashara kati ya Tanzania na nchi jirani za ukanda huo zikiwemo Burundi na DRC.

36. Mheshimiwa Spika, katika Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya Mwaka 2020 Ibara ya 30(a) Serikali iliahidi kuendelea kunufaika na fursa zake za kijiografia kwa kubuni na kukamilisha miradi mikubwa ya kimkakati ili nchi iweze kunufaika zaidi na fursa hizo. Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali kupitia TRC imesaini mkataba wa ujenzi wa reli ya SGR kipande cha Uvinza – Musongati (Km 240) mnamo tarehe 29 Januari, 2025. Kusainiwa kwa mkataba huu ni matokeo ya ushirikiano kati Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Jamhuri ya Burundi. Kukamilika kwa reli hii kutaunganisha nchi ya Burundi na Bandari ya Dar es Salaam sambamba na kufungua nchi ya Tanzania kikanda kwa kurahisisha ufanyaji biashara kati ya nchi hizo.

37. Mheshimiwa Spika, vilevile, Serikali kupitia TRC imeendelea kufanya ununuzi wa vichwa vya treni, mabehewa na mitambo kwa ajili kutoa huduma ya usafiri kwenye reli ya SGR. Hadi kufikia Machi 2025, mabehewa 71 ya abiria, vichwa vya treni vya umeme 17, seti 10 za treni ya mchongoko (Electric Multiple Unit – EMU) zimewasili nchini na kuanza kutoa huduma. Pia, mabehewa 264 ya mizigo kati ya mabehewa 1,430 yaliwasili nchini tarehe 11 Desemba, 2024 na hatua za majaribio za mabehewa hayo zimekamilika. Vilevile, Serikali imeendelea na uendelezaji na uendesaji wa reli ya MGR. Kutokana na umuhimu wake, Serikali inaendelea na ukarabati wa njia ya reli ya MGR ya Kaliua - Mpanda (Km 210) ambao umefikia asilimia 24.04 pamoja na kusaini Mikataba ya ununuzi wa malighafi za matengenezo ikiwemo reli, mataruma na vifungashio kwa ajili ya kukarabati njia ya reli ya Tanga - Arusha na Ruvu - Mruazi junction.

Utendaji na Utekelezaji wa miradi ya miundombinu ya reli kupitia TRC umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu Ukurasa kuanzia uk 46 hadi 59.

Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia (TAZARA)

39. Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza huduma za reli ya Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia (TAZARA) inayomilikiwa kwa hisa za asilimia 50 kwa 50 kati ya Tanzania na Zambia, TAZARA imeendelea kutekeleza jukumu lake la msingi la kutoa huduma za kusafirisha abiria na mizigo kati ya Dar es Salaam, Tanzania na New Kapiri Mposhi, Zambia.

40. Mheshimiwa Spika, kwa ujumla utendaji wa reli ya TAZARA umekuwa wa kusuasua na umeendelea kudorora kila mwaka. Kutokana na hali hii, nchi wanahisa (Tanzania na Zambia) zimeamua kuchukua hatua za makusudi za kuiboresha TAZARA. Mathalan, Serikali ya Awamu ya Sita kwa kushirikiana Serikali ya Jamhuri ya Zambia na Serikali ya Watu wa China kupitia Kampuni yake ya CCECC zimeingia Makubaliano (MoU) ya kuboresha uendesaji wa TAZARA. Makubaliano hayo yalifanyika tarehe 4 Septemba, 2024 Jijini Beijing - China, mbele ya Marais wa nchi zote tatu (Tanzania, Zambia na China). Mkakati huu pamoja na mambo mengine, umelenga kumpata Mwekezaji mahiri ambaye atawekeza katika kuiendeleza na kuiendesha TAZARA kwa kuzingatia maslahi mapana ya nchi yetu. Kwa sasa, nchi Wanahisa zinaendelea kukamilisha taratibu zikiwemo za kufanya majadiliano ili kukubaliana namna utekelezaji huo utakavyofanyika kwa kuzingatia maslahi ya nchi wanahisa.

(Utendaji wa TAZARA na utekelezaji wa miradi umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 59 hadi 63.

HUDUMA KATIKA MAZIWA MAKUU

41. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Kampuni ya Meli Tanzania (TASHICO) iliyokuwa Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) inayomilikiwa na Serikali kwa asilimia 100, imeendelea kutoa huduma za usafiri na usafirishaji katika Maziwa Makuu ya Victoria, Tanganyika na Nyasa ndani na nje ya nchi zikiwemo nchi jirani za Uganda, Kenya, Rwanda, Burundi, DRC, Zambia, na Malawi.

42. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025 TASHICO ilisafirisha abiria 210,588 ikilinganishwa na abiria 198,080 waliosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka wa fedha 2023/24 sawa na ongezeko la asilimia 6.31. Kwa upande wa mizigo, TASHICO ilisafirisha tani 58,605.78 ikilinganishwa na tani 33,288.44 zilizosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka wa fedha 2023/24 sawa na ongezeko la asilimia 76.05. Ongezeko hili limetokana na kukamilika kwa ukarabati na kuanza kazi kwa meli ya MV. Umoja ambayo ilianza kutoa huduma mwezi Oktoba, 2023.

43. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha utoaji wa huduma za usafiri katika Maziwa Makuu, Serikali iliahidi kuboresha huduma za usafiri katika Maziwa Makuu kwa kujenga na kukarabati meli. Hadi kufikia Machi, 2025, Serikali kupitia TASHICO imeendelea kujenga meli mpya na kukarabati meli zilizopo katika Ziwa Victoria na Tanganyika ambapo utekelezaji wake umefikia hatua mbalimbali kama ifuatavyo: MT. Sangara umefikia asilimia 98. MV. Liemba umefikia asilimia 15. Aidha, maandalizi ya kuanza ukarabati wa meli ya MV. Mwongozo yanaendelea baada ya kumpata Mkandarasi kwa ajili ya ukarabati huo.

(Utendaji na utekelezaji wa miradi ya ujenzi na ukarabati wa meli kupitia TASHICO umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 64 hadi 67).

HUDUMA ZA VIWANJA VYA NDEGE

45. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA) imeendelea kusimamia, kuendesha na kuendeleza Viwanja 61 vya Ndege vya Serikali Tanzania bara. Hadi kufikia Machi 2025, Serikali kupitia TAA imeendelea na uboreshaji wa Kiwanja cha Ndege cha Arusha ambapo ujenzi wa jengo jipya la abiria umekamilika, na kazi ya ufungaji wa mfumo wa taa za kuongozea ndege (AGL) inaendelea.

46. Mheshimiwa Spika, sambamba na hatua hizo, kazi ya ukamilishaji wa jengo la abiria katika Kiwanja cha Ndege cha Mwanza imefikia asilimia 13; kazi ya ukarabati na upanuzi wa Kiwanja cha Ndege cha Moshi imefikia asilimia 69; na Upembuzi Yakinifu na Usanifu wa Awali wa kiwanja kipya cha Ndege cha Njombe umekamilika na taratibu za utwaaji wa eneo kwa ajili ya ujenzi zinaendelea. Vilevile, Wakandarasi wa mradi wa ukarabati na upanuzi wa Kiwanja cha Ndege cha Lindi na mradi wa ujenzi wa jengo la abiria, jengo la

mnara wa kuongozea ndege, kituo cha hali ya hewa na kituo cha zimamoto katika Kiwanja cha Ndege cha Mtwara wamekabidhiwa maeneo ya mradi na taratibu za malipo ya awali zinaendelea.

47. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kunakuwa na usalama wa ndege zinazotumia Kiwanja cha Ndege cha Bukoba, Serikali imeona umuhimu wa kujenga mnara wa kuongozea ndege katika Kiwanja hicho ambapo maandalizi ya awali yanaendelea. Aidha, Serikali inaendelea na mpango wa kudumu wa kutatua changamoto za usalama katika usafiri wa anga katika Mkoa wa Kagera. Katika utekelezaji wa Mpango huo, Serikali kupitia Wizara ya Uchukuzi imependekeza eneo jipya litakalofaa kwa ujenzi wa Kiwanja kipa cha Ndege cha Daraja la 4C ambacho kitakuwa na uwezo wa kuhudumia ndege zinazobeba abiria hadi 220 kwa wakati mmoja. Pendekezo hilo lilionesha eneo la Kyabajwa lililopo Wilaya ya Misenyi kufaa zaidi kwa ajili ya ujenzi wa Kiwanja kipa. Kwa sasa taratibu za utwaaji ardhi zinaendelea.

(Utendaji katika utoaji wa huduma za viwanja vya ndege na utekelezaji wa miradi kupitia TAA umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 67 hadi 72.

HUDUMA ZA USAFIRI WA ANGA

48. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2024/25, Serikali imeendelea kufufua ATCL kwa kununua ndege, kuboresha karakana za matengenezo ya ndege, na kutekeleza mikakati ya kuongeza ubora na usalama katika utendaji ili kutoa huduma ya usafiri wa abiria na usafirishaji wa mizigo.

49. Mheshimiwa Spika, Serikali katika Mwaka wa Fedha 2024/25 imekamilisha ununuzi wa ndege aina ya Boeing 787-8 Dreamliner na kufanya ATCL kuwa na jumla ya ndege 16. Uwepo wa ndege hizo umeiwezesha ATCL kupanua mtandao wa safari na kuifanya ATCL kuwa na vituo 27 vinavyotoa huduma. Kati ya vituo hivyo: vituo 15 ni vya ndani ya nchi, Vituo tisa (9) ni vya kikanda na Vituo vitatu (3) ni vya kimataifa.

50. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2024 hadi Machi 2025, ATCL imesafirisha abiria 876,357 sawa na ongezeko la abiria 25,697 ikilinganishwa na abiria 850,660 waliosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24. Pia, ATCL ilisafirisha tani 5,869.81 za mizigo sawa na ongezeko la tani 835.61 ikilinganishwa na tani 5,034.2 zilizosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24.

(Utendaji wa utoaji huduma za usafiri na Usafirishaji kwa njia ya anga kupitia ATCL umeainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 72 ...hadi 76.

UTOAJI WA MAFUNZO KATIKA VYUO VYA MAFUNZO VYA KISEKTA

52. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kutoa mafunzo katika nyanja mbalimbali za usafiri na usafirishaji kwenye Vyuo vya kisekta: NIT, DIM, Chuo cha Usafiri wa Anga Tanzania (CATC), Chuo cha Bandari Dar es Salaam, Chuo cha Teknolojia ya Reli Tanzania na Chuo cha Taifa cha Hali ya Hewa kwa lengo la kujenga uwezo katika kutumia wataalam wa ndani na kupunguza gharama za kusomesha wataalam nje ya nchi ili kuwa na wataalam toshelevu wa kutoa huduma katika Sekta ya Uchukuzi.

(Utendaji katika utoaji wa mafunzo ya kisekta na utekelezaji wa miradi kupitia Vyuo vya Mafunzo vya Kisekta umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 78 hadi 92.

MAFANIKIO YA MIAKA MINNE (4) YA SERIKALI YA AWAMU YA SITA KATIKA SEKTA YA UCHUKUZI

56. Mheshimiwa Spika, Sambamba na maelezo niliyoyatoa, naomba kwa muhtasari niainishe mafanikio yaliyopatikana katika Sekta ya Uchukuzi kwa kipindi cha miaka minne (4) ya Serikali ya Awamu ya Sita inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

F1. Kuanza uendeshaji wa reli ya SGR na Kuendelea na Ujenzi wa reli hiyo

57. Mheshimiwa Spika, Tanzania imeweka historia ndani na nje ya Bara la Afrika kwa kujenga na kuanza uendeshaji wa reli ya kisasa ya SGR. Hatua hii ni kubwa na ya kupongezwa kwani imekuwa ya kipekee tangu kupata Uhuru wa nchi yetu. Serikali ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imetekeleza kwa vitendo maono ya nchi yetu ambapo uendeshaji wa reli ya kisasa ya SGR ulianza rasmi tarehe 14 Juni, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam hadi Morogoro na tarehe 25 Julai, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam hadi Dodoma. Pamoja na hatua hiyo, napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa Serikali kupitia TRC inatarajia kuanza uendeshaji wa treni ya mizigo kutoka Dar es Salaam hadi Dodoma (Ihumwa na Bahi) ifikapo mwezi Juni, 2025.

58. Mheshimiwa Spika, pamoja na kuanza uendeshaji wa reli ya kisasa katika kipande cha Dar es Salaam – Morogoro - Dodoma, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea na ujenzi wa reli ya kisasa ambapo kabla ya kuingia madarakani, TRC ilikuwa imeanza ujenzi wa reli ya kisasa kwa vipande viwili tu ambavyo ni Kipande cha kutoka Dar es Salaam hadi Morogoro (km 300) na Morogoro hadi Makutupora (km 422). Aidha, Napenda kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali ya Awamu ya Sita inatekeleza kwa

vitendo ambapo tangu imeingia madarakani imefanikisha kupatikana kwa fedha za kuendelea na kuanza ujenzi wa reli ya SGR kwa vipande vya: Makutupora hadi Tabora (km 368); Tabora hadi Isaka (km 165); Tabora hadi Kigoma (km 506); Isaka hadi Mwanza (km 341); na Uvinza hadi Musongati (km 240). Kazi ya ujenzi katika vipande hivyo inaendelea na ipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji.

Ununuzi wa Ndege

59. Mheshimiwa Spika, tangu Mhe. Rais wa Awamu ya Sita, Dkt. Samia Suluhu Hassan aingie madarakani, ndege saba (7) zimenunuliwa na kuifanya ATCL kuwa na ndege 15 mpya. Ndege hizo zimeiwezesha ATCL kupanua huduma ya usafiri na usafirishaji ndani na nje ya nchi ambapo kwa sasa ndege zetu kupitia ATCL zinatoa huduma katika vituo 27 ikilinganishwa na vituo 23 ilivyohudumia mwezi Machi, 2021.

Kuendelea Kuboresha Huduma za Usafiri na Usafirishaji katika Maziwa Makuu

60. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imeweka historia ya kuendelea kujenga na kukarabati meli mbalimbali. Mathalan, katika kuendelea na ujenzi wa meli kwa vitendo, ujenzi wa meli mpya ya MV. Mwanza hapa Kazi tuu umeendelea na hadi kufikia Machi, 2025 umefikia asilimia 96 kutoka asilimia 40 iliyofikiwa mwezi Machi, 2021 wakati Serikali ya Awamu ya Sita inaingia Madarakani. Aidha, meli ya MV. Umoja yenye uwezo wa kubeba kwa wakati mmoja mizigo yenye tani 1,200 ukarabati wake umekamilika na kuanza kutoa huduma, ambapo kwa sasa inafanya safari kwenda nchi za Uganda na Kenya. Pia, Serikali imeanza ukarabati wa meli ya kihistoria ya MV. Liemba ambayo hadi kufikia mwezi Machi, 2025 umefikia asilimia 15; ukarabati wa meli ya MT. Sangara umefikia asilimia 98; na ukarabati wa meli ya MT. Ukerewe umefikia asilimia 17.

Uboreshaji wa Huduma za Bandari Nchini

61. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea kuchukua mikakati madhubuti katika kuendeleza bandari nchini. Mikakati hiyo ni pamoja na kufanya maboresho makubwa katika bandari zake za Dar es Salaam, Tanga, Mtwara na Bandari za Maziwa Makuu; na kuendelea kushirikisha Sekta Binafsi katika uendelezaji na uendeshaji wa bandari. Kutokana na juhudi hizi mafanikio makubwa yameanza kupatikana. Mathalan, katika kipindi cha kuanzia mwaka wa fedha 2021/22, shehena ya mizigo iliyohudumiwa katika bandari za Tanzania imekuwa ikiongezeka kwa wastani wa asilimia 15.23 kwa mwaka kutoka tani milioni 20.78 zilizohudumiwa mwaka 2021/22 hadi kufikia tani milioni 27.55 zilizohudumiwa mwaka 2023/24. Kwa kasi hii, inaonesha kuwa lengo lililowekwa na TPA katika Mpango Kabambe la kufikia tani milioni 30 ambalo lilikuwa lifikiwe mwaka 2029/30, na sasa linafikiwa mapema zaidi kutokana na mikakati

madhubuti inayoendelea kutekelezwa chini ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Miundombinu na Huduma katika Viwanja vya Ndege

62. Mheshimiwa Spika, Tanzania imekuwa kinara Afrika katika uendeshaji na uimarishaji wa usalama wa viwanja vya ndege. Mathalan, mwezi Mei 2023, Serikali kupitia Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA), imewezesha nchi kushika nafasi ya nne (4) barani Afrika kwa ubora wa ulinzi katika viwanja vya Ndege kupitia ukaguzi uliofanywa na Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga Duniani (ICAO) wa masuala ya Ulinzi (ICAO Universal Security Audit Program - Continuous Monitoring Approach) kwa kuwa na ufaulu wa asilimia 86.70. Mafanikio haya yameweza kuendelezwa na Serikali ya Awamu ya Sita na hivyo, hadhi hiyo kutoshushwa tangu itolewe kwa Taifa letu. Vilevile, Serikali ya Awamu ya Sita kupitia TAA imefanikiwa kuongeza mashirika sita (6) mapya ya ndege ya kimataifa yaliyoanzisha safari zake nchini.

Udhibiti wa Usafiri wa Anga

63. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imekamilisha ufungaji wa mfumo wa mawasiliano kwa njia ya sauti baina ya waongoza ndege na marubani katika Viwanja 12 vya Ndege na Vituo 18. Mfumo huo umewezesha kuimarisha usalama wakati wa kutua na kuruka ndege.

64. Mheshimiwa Spika, Serikali inayoongozwa na jemedari wetu Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imewezesha Chuo cha NIT kupata ndege mbili (2) za mafunzo na ithibati ya kuanza kutoa mafunzo ya urubani. Mafunzo hayo yataanza mwezi Juni, 2025.

65. Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo ya miaka minne (4), Serikali pia imepata mafanikio katika kipindi cha kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025 kama ifuatavyo:-

- i. Kuwasili kwa vitendea kazi vinavyotumika katika uendeshaji wa Reli ya SGR ambavyo ni vichwa vya treni 17, seti za treni ya umeme za EMU 10 (mchongoko) na mabehewa 264 ya mizigo;
- ii. Kukamilisha ukarabati wa mabehewa ya mizigo 350 kati ya mabehewa 600 na mabehewa ya abiria 33 kati ya mabehewa 37 ambayo yameanza kutoa huduma katika reli ya MGR;

iii. Kuongezeka kwa mizigo iliyosafirishwa kwa kutumia Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL) ambapo hadi kufikia Machi 2025, ATCL imesafirisha tani 5,869.81 ikilinganishwa na tani 3,658.60 za mizigo zilizosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24, ikiwa ni sawa na ongezeko la asilimia 60.41;

iv. Kuongezeka kwa idadi ya abiria waliosafirishwa na ATCL ambapo abiria 876,357 wamesafirishwa sawa na ongezeko la abiria 25,707 ikilinganishwa na abiria 850,650 waliosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24;

v. Kuendelea kuboreshwa kwa Kampuni ya Ndege nchini (ATCL) kulikowezesha pamoja na mambo mengine, kurejesha safari katika vituo mbalimbali na kufanya ATCL kuwa na jumla ya vituo 27;

vi. Kupokelewa kwa ndege moja (1) aina ya Boeing 787-8 Dreamliner iliyowasili nchini tarehe 20 Agosti, 2024;

vii. Kuendelea kutoa huduma katika Bandari Kavu ya Kwana ambapo hadi kufikia Machi, 2025 ilihudumia makasha 805;

viii. Kukamilisha ununuzi wa boti maalum (Ambulance Boat) itakayotoa huduma ya uokozi katika Ziwa Victoria. Boti hiyo tayari imepokelewa nchini tarehe 31 Machi, 2025 .

ix. Serikali kupitia TAA imefanikiwa kupata tuzo ya mshindi wa kwanza kutoka Baraza la Viwanja vya ndege Afrika (Airport Council International) kupitia Kiwanja cha ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere kwa kuwa kiwanja chenye huduma bora za usalama kwa mwaka 2024 kwa viwanja vya ndege vya Afrika vyenye miruko zaidi ya elfu 50.

(Maelezo ya kina kuhusu Mafanikio ya Serikali ya Awamu ya Sita yaliyopatikana katika kipindi cha miaka minne (4) yameoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 101 hadi uk 119.

CHANGAMOTO NA MIKAKATI YA KUZITATUA

66. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Uchukuzi imekabiliwa na changamoto mbalimbali katika utekelezaji wa majukumu yake. Changamoto hizo na mikakati ya kuzitatua zimeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu uk 120 hadi uk 123.

C. MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26

67. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara ya Uchukuzi itaendelea kutekeleza majukumu yake kwa kuzingatia vipaumbele vyake ambavyo ni pamoja na: kuendelea na ujenzi wa Reli ya Kisasa ya SGR (Standard Gauge Railway) katika Ushoroba wa Kati, kununua vitendea kazi na kuboresha reli zilizopo; kuendelea kuboresha Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL); kuboresha miundombinu na huduma katika Bandari nchini; kuimarisha usalama na mawasiliano kwenye usafiri na usafirishaji katika Maziwa Makuu nchini; uendelezaji na uendeshaji wa viwanja vya ndege; Kuendelea na ujenzi wa meli mpya na ukarabati wa meli zilizopo; na kuimarisha huduma za usafiri na usafirishaji.

68. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza vipaumbele vya Wizara (Fungu 62) na Taasisi zake kwa mwaka wa fedha 2025/26 imetengewa jumla ya Shilingi 2,746,485,018,000 ambapo kati ya fedha hizo, Shilingi 125,438,950,000 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi 2,621,046,068,000 ni kwa ajili ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Aidha, Fedha za Matumizi ya Kawaida zilizotengwa zinajumuisha Shilingi 96,654,340,000 kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi na Shilingi 28,784,610,000 kwa ajili ya Matumizi Mengineyo. Vilevile, Fedha za Miradi ya Maendeleo zilizotengwa zinajumuisha Shilingi 2,452,512,444,000 fedha za ndani na Shilingi 168,533,624,000 fedha za nje.

(Vipaumbele na bajeti iliyotengwa katika mwaka wa fedha 2025/26 vimeainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk123 hadi uk 125.

MIRADI YA MAENDELEO ITAKAYOTEKELEZWA KWA MWAKA 2025/26

69. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara pamoja na Taasisi zilizo chini yake itaendelea kutekeleza miradi mbalimbali ikiwemo ya kielelezo. Miradi ya kielelezo iliyotengewa fedha ni mradi wa ujenzi wa reli ya kisasa (SGR) na uboreshaji wa Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL). Aidha; Uboreshaji wa Usalama wa Usafiri na Usafirishaji katika Bahari na Maziwa Makuu; Mradi wa Uboreshaji wa Bandari ya Dar es Salaam (DMGP); Mradi wa Ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Mwanza; Mradi wa Ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Arusha; Mradi wa ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Mtwara; Mradi wa Ukarabati wa Kiwanja cha Ndege cha Kilimanjaro – KIA; Mradi wa Uendelezaji wa Viwanja vya Ndege vya Mikoja; na Mradi wa ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Bukoba.

(Maelezo ya kina na kazi zitakazofanyika katika mwaka wa fedha 2025/26 na fedha zilizotengwa kwa kila mradi yameainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 126 hadi uk 145.

SHUGHULI NYINGINE ZITAKAZOTEKELEZWA KATIKA MWAKA 2025/26 zinapatikana kwa kina kwenye kitabu changu Cha hotuba ya bajeti kuanzia uk 146 mpaka uk 178.

D. SHUKRANI

70. Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Mwaka 2024/25, Wizara imefanikiwa kwa kiasi kikubwa kutekeleza majukumu yake na kufikia malengo yaliyokusudiwa katika Kipindi husika. Matokeo hayo yamepatikana kutokana na ushirikiano wa wadau wa Sekta ya Uchukuzi wa ndani na nje ya Wizara, wakiwemo Washirika wa Maendeleo, Sekta Binafsi na Wananchi kwa ujumla. Naomba nitumie fursa hii kuwashukuru wadau wote waliotoa michango mbalimbali ya hali na mali na wale walioshiriki moja kwa moja katika utekelezaji wa shughuli mbalimbali za Wizara. Shukrani za kipekee ninaziwasilisha kwenu Waheshimiwa Wabunge wenzangu kwa ushauri na michango yenu ambayo imewezesha Wizara kuimarisha utendaji katika kutoa huduma za uchukuzi kwa Umma.

71. Mheshimiwa Spika, naomba pia nitumie nafasi hii kuwapongeza na kutambua michango inayotolewa na viongozi wanaonisaidia katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara, kwa kuanza na Naibu Waziri, Mheshimiwa David Mwakiposa Kihenzile (Mb.); Katibu Mkuu, Prof. Godius Walter Kahyarara na Naibu Katibu Mkuu Bw. Ludovick James Nduhiye. Halikadhalika, napenda kuishukuru Menejimenti ya Wizara, Wakuu wa Taasisi zilizo chini ya Wizara na Watumishi wote wa Wizara na Taasisi kwa jitihada zao katika utekelezaji wa Majukumu ya Wizara na Taifa kwa ujumla.

72. Mheshimiwa Spika, ninaomba nitumie fursa hii adhimu, kwa niaba ya Wizara kutoa shukrani na kuwatambua wadau wote wa Wizara ikiwa ni pamoja na Washirika wa Maendeleo ambao wamechangia rasilimali fedha katika utekelezaji wa Programu, Miradi na Mipango mbalimbali ya Wizara. Kwa namna ya kipekee niruhusu niwatambue wafuatao: Shirika la Kimataifa la Usafiri Majini (IMO); Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga (ICAO); Shirika la Hali ya Hewa Duniani (WMO); Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB); Benki ya Dunia (WB); Shirika la Kimataifa la Maendeleo la Japan (JICA); Shirika la Kimataifa la Maendeleo la Korea Kusini (KOICA); Ujerumani (KfW); Foreign Commonwealth and Development Office (FCDO); Shirika la Maendeleo la Ufaransa (AFD); Jumuiya ya Umoja wa Ulaya (EU); Benki ya Uwekezaji ya Ulaya (EIB); Shirika la Chakula Duniani (WFP); Shirika la Maendeleo la Marekani (USAID); Trade Mark Africa; Sekretarieti ya Jumuiya ya Afrika Mashariki – EAC; Sekretarieti ya Jumuiya ya Nchi za Kusini mwa Afrika - SADC; Nchi za Urusi; Umoja wa Falme za Kiarabu-UAE; Uingereza;

Marekani; Uholanzi; Japan; India; China; Denmark; Korea Kusini; Ufaransa; Ubelgiji; Ujerumani na Uturuki; Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya NSSF na PSSSF; Taasisi za fedha za CRDB, NMB, AZANIA BANK, NBC na TCB na Asasi mbalimbali za kiraia; Sekta Binafsi pamoja na wadau wengine wengi ambao sikuwataja hapa si kwa sababu ya umuhimu wao bali ni kutokana na uwingi wao.

73. Mheshimiwa Spika, kipekee kabisa naomba uniruhusu nitoe shukrani zangu za dhati kwako wewe binafsi Mhe. Spika, Mhe. Naibu Spika, Waheshimiwa Wabunge na Watanzania wote kwa kunisikiliza.

E. MUHTASARI WA MAOMBI YA FEDHA YA WIZARA YA UCHUKUZI KATIKA MWAKA WA FEDHA 2025/26

74. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara ya Uchukuzi inaomba kuidhinishiwa jumla ya Shilingi 2,746,485,018,000 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi 125,438,950,000 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi 2,621,046,068,000 ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

F. MAJEDWALI YENYE TAARIFA NA TAKWIMU MBALIMBALI ZA WIZARA

75. Mheshimiwa Spika, pamoja na Hotuba hii, nimeambatisha majedwali mbalimbali yenye taarifa na takwimu kwa ajili ya kutoa uelewa zaidi kwa Waheshimiwa Wabunge na Watanzania kwa ujumla kuhusu utendaji wa Sekta ya Uchukuzi. Naomba majedwali hayo yachukuliwe kama sehemu ya hotuba yangu. Hotuba hii pia inapatikana katika tovuti ya Wizara (www.uchukuzi.go.tz).

(Majedwali ya Taarifa na Takwimu mbalimbali kuhusu Wizara ya Uchukuzi yameainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia ukurasa 186 hadi ukurasa 234.

76. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja. MUHTSARI WA HOTUBA YA WAZIRI WA UCHUKUZI MHESHIMIWA PROF. MAKAME MNYAA MBARAWA (MB.), AKIWASILISHA BUNGENI MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26

A. UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu iliyochambua utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Uchukuzi kwa mwaka wa fedha 2024/25 pamoja na Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2025/26, ninaomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa likubali kupokea, kujadili na kuidhinisha Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Uchukuzi kwa mwaka wa fedha 2025/26
2. Mheshimiwa Spika, awali ya yote, nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema, kwa kutujalia kukutana hapa tukiwa na afya njema.
3. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii ya kipekee kumpongeza na kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuliongoza Taifa letu na kutimiza miaka minne (4) katika uongozi wake imara na maono yake yaliyoleta maendeleo makubwa nchini. Pamoja na masuala mengine, Mheshimiwa Rais ameendelea kuweka mkazo na kipaumbele katika kujenga, kuendeleza na kuboresha huduma katika sekta mbalimbali ikiwemo sekta ya uchukuzi. Ni dhahiri kuwa tumeona uthubutu na maendeleo makubwa ambayo yameendelea kutekelezwa katika sekta ya uchukuzi yakiwemo: ujenzi na uendeshaji wa reli ya kisasa ya SGR; maboresho ya bandari; ujenzi na ukarabati wa meli pamoja na viwanja vya ndege; uboreshaji wa Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL) ikiwemo ununuzi wa ndege; na ununuzi wa rada za hali ya hewa; n.k
4. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa pongezi na shukrani za dhati kwa Mheshimiwa Dkt. Philip Isdory Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa umahiri wake mkubwa wa kumsaidia Mheshimiwa Rais katika kuongoza nchi yetu kwa ajili ya kuwaletea maendeleo Wananchi na Taifa kwa ujumla.
5. Mheshimiwa Spika, vilevile nimpongeze Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Kiongozi wa shughuli za Serikali Bungeni, kwa uongozi wake makini. Ni wazi kuwa Mhe. WM ameendelea kutumikia nchi yetu kwa umahiri mkubwa kwa lengo la kuimarisha usimamizi wa shughuli za Serikali.
6. Mheshimiwa Spika, pia nimpongeze Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko (Mb.), Naibu Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Waziri wa Nishati, kwa kuendelea kuaminiwa na Mheshimiwa Rais katika nafasi hiyo ambayo ameendelea kuwatumikia Watanzania kwa umakini na kuonesha uwezo mkubwa katika kutekeleza ipasavyo majukumu yake.

7. Mheshimiwa Spika, nitumie nafasi hii kukupongeza wewe binafsi kwa umahiri katika kipindi unachoendelea kutumikia Taifa letu. Aidha, niendeleo kukupongeza kwa jinsi unavyoendelea kutekeleza kwa weledi mkubwa majukumu ya nafasi ya Urais wa Umoja wa Mabunge Duniani (IPU), nafasi ambayo ni heshima kubwa kwako na kwa nchi yetu. Watanzania tunaendelea kukuombea katika utekelezaji wa majukumu yako hayo.

8. Mheshimiwa Spika, aidha, nimpongeze Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb.), Naibu Spika kwa kuendelea kutekeleza vyema majukumu yake katika kumsaidia Spika kuliongoza Bunge hili. Vilevile, nitumie fursa hii kuwapongeza Wenyevidi Wote wa Bunge kwa kuendelea kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi.

9. Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa naomba kuishukuru na kuipongeza Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu inayoongozwa na Mwenyekiti wa Kamati Mheshimiwa Selemani Moshi Kakoso (Mb.) na Makamu Mwenyekiti wa Kamati Mheshimiwa Anne Kilango Malecela (Mb.). Pia niwashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu. Kamati hii imeendelea kutoa ushauri wenye tija na kuwa chachu ya kuongeza ufanisi katika utendaji wa Wizara.

10. Mheshimiwa Spika, kwa simanzi kubwa niungane na Bunge na Watanzania wote kutoa pole kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kwa familia husika na Taifa kwa Ujumla kufuatia kifo cha aliyekuwa Makamu wa Rais wa Kwanza na Waziri Mkuu Mstaafu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania hayati Mhe. Cleopa David Msuya kilichotokea tarehe 7 Mei 2025, hakika alikuwa na mchango mkubwa katika kuitumia Taifa hili. Aidha, nitoe pole kwa Bunge lako Tukufu kufuatia kifo cha Dkt. Faustine Engelbert Ndugulile aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Kigamboni na Mkurugenzi Mteule wa Shirika la Afya Duniani (WHO) Kanda ya Afrika kilichotokea tarehe 27 Novemba, 2024. Hakika tutaendelea kuthamini na kuenzi mchango wake katika Bunge hili na Taifa kwa ujumla. Tunamuomba Mwenyezi Mungu awapumzishe mahali pema peponi.

11. Mheshimiwa Spika, kipekee napenda kumshukuru Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa hotuba yake ambayo imetoa hali ya utekelezaji wa jumla katika utendaji wa Serikali kwa mwaka 2024/25 pamoja na kuonesha dira na mwelekeo wa Taifa letu kwa mwaka 2025/26 katika sekta mbalimbali ikiwemo Sekta ya Uchukuzi. Pia, niwapongeze Waheshimiwa Mawaziri wote waliowasilisha hotuba zao kabla ya hotuba yangu, ambao kwa ujumla kila mmoja ameelezea utekelezaji wa mwaka 2024/25 na mpango wake kwa mwaka 2025/26.

Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa maelezo hayo ya utangulizi, naomba sasa uniruhusu nitoe taarifa ya mapitio ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Uchukuzi na

Taasisi zake kwa mwaka wa fedha 2024/25 pamoja na Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2025/26.

B. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI YA WIZARA NA TAASISI ZAKE KWA MWAKA WA FEDHA 2024/25

13. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/25, Wizara ya Uchukuzi (Fungu 62) iliidhinishiwa jumla ya Shilingi Trilioni 2.729 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Fedha za utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi Bilioni 114.74 ni za Matumizi ya Kawaida ya Wizara na Taasisi zake na Shilingi Trilioni 2.614 ni za utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.

14. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Aprili, 2025 Wizara ilikuwa imepokea jumla ya Shilingi Trilioni 1.674 sawa na asilimia 61.34 ya bajeti yote ya Wizara iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo zilizopokelewa Shilingi Bilioni 100.111 ni fedha za Matumizi ya Kawaida ambazo ni sawa na asilimia 87.25 ya bajeti ya Matumizi ya Kawaida iliyoidhinishwa; na Shilingi Trilioni 1.574 ni fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo ambazo ni sawa na asilimia 60.21 ya bajeti ya Maendeleo iliyoidhinishwa.

15. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Uchukuzi baada ya kupokea fedha hizo, iliendelea kutekeleza miradi ya maendeleo na shughuli mbalimbali zilizopangwa katika mwaka 2024/25 kama ifuatavyo:-

UDHIBITI WA HUDUMA ZA UCHUKUZI

16. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha huduma za uchukuzi nchini, Wizara kupitia Mamlaka za Udhibiti imeendelea kusimamia na kudhibiti utoaji wa huduma za uchukuzi kama ifuatavyo:-

UDHIBITI WA USAFIRI ARDHINI

17. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Mamlaka ya Udhibiti Usafiri Ardhini (LATRA) imeendelea kusimamia na kudhibiti usafiri katika sekta ndogo za reli, barabara pamoja na kuanza maandalizi ya awali kwa ajili ya udhibiti wa usafiri wa waya. Aidha, LATRA imeendelea na jukumu la kuthibitisha madereva na kusajili wahudumu wa vyombo vinavyodhibitiwa ili kuboresha usalama na ubora wa huduma katika usafiri ardhini. MAELEZO YA KINA KUHUSU UTEKELEZA WA MAJUKUMU YA LATRA INAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUANZIA UK. 10 MPAKA UK 16.

UDHIBITI WA HUDUMA ZA USAFIRI WA ANGA

18. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Usafiri wa Anga (TCAA) imeendelea kusimamia sekta ya usafiri wa anga kwa kutoa huduma za udhibiti wa usafiri wa anga, viwanja vya ndege pamoja na kutoa huduma za uongozaji ndege katika viwanja vya ndege 15. Vilevile, TCAA imeendelea kutoa huduma za uongozaji ndege zinazoruka na kupita katika anga la juu la Burundi kwa urefu wa futi 24,500 kutoka usawa wa bahari, ambalo limekasimiwa kwa Tanzania na Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga Duniani (ICAO). Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TCAA IMETEKELEZA MAJUKUMU MBALIMBALI NA MAELEZO YA KINA YANAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUANZIA UK. 16-. MPAKA UK 24.

UDHIBITI WA USAFIRI MAJINI

19. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha udhibiti wa usafiri majini, Serikali kupitia Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania (TASAC) imeendelea kusimamia ulinzi na usalama wa vyombo vya usafiri majini katika eneo la Tanzania Bara; udhibiti wa huduma za bandari na watoa huduma za usafiri majini; kutoa huduma ya biashara ya meli kwa bidhaa mahsusi; na kudhibiti uchafuzi wa mazingira unaotokana na shughuli za usafiri majini. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TASAC IMETEKELEZA MAJUKUMU MBALIMBALI NA MAELEZO YA KINA YANAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUTOKA UK. 24 MPAKA UK 31.

UDHIBITI WA HUDUMA ZA HALI YA HEWA

20. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania (TMA) imeendelea na utoaji wa huduma za hali ya hewa pamoja na kudhibiti na kuratibu utoaji wa shughuli za hali ya hewa nchini. Aidha, TMA imeendelea kuhimili katika viwango vyake vya utoaji wa huduma kimataifa, ambapo imetoa huduma za utabiri wa kila siku, siku 10 na ule wa muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TMA IMETEKELEZA MAJUKUMU MBALIMBALI NA MAELEZO YA KINA YANAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUTOKA UK. 31 MPAKA UK 36.

UTOAJI WA HUDUMA ZA UCHUKUZI

HUDUMA ZA BANDARI

22. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania (TPA) imeendelea kusimamia Bandari za Mwambao wa Bahari ya Hindi na Maziwa Makuu kwa kuendeleza miundombinu na utoaji wa huduma za kibandari; kulinda mazingira na usalama wa bandari kwa viwango vinavyokubalika; na kuweka mazingira mazuri yatakayowavutia Wawekezaji.

23. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa uboreshaji wa Bandari ya Dar es Salaam, hadi kufikia Machi, 2025 Serikali imeendelea na uboreshaji wa Bandari hiyo ikiwemo uboreshaji wa Gati Na. 8 - 11 na Gati Na. 12 - 15 ambapo Upembuzi Yakinifu wa kuboresha Gati hizo umekamilika. Aidha, ujenzi wa miundombinu ya kupokelea mafuta pamoja na matanki 15 ya mafuta (tank farms) yenye uwezo wa kuhifadhi kiasi cha mita za ujazo 378,000 umeendelea na utekelezaji wake umefikia asilimia 25. Halikadhalika, uboreshaji wa Bandari ya Tanga unaendelea ili kuongeza uwezo wa kuhudumia shehena kwenda kanda ya Kaskazini na nchi jirani. Maboresho yaliyofanyika hadi sasa ni pamoja na kuongeza kina kutoka mita 3 hadi mita 13 na upanuzi wa eneo la kuingia na kutoka bandarini lenye upana wa mita 73 na eneo la kugeuzia meli kuwa na kipenyo cha mita 800.

24. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia TPA imeendelea na utekelezaji wa mradi wa ujenzi wa gati jipya na Conveyer belt katika Bandari ya Kisiwa Mgao ambayo ni maalum kwa ajili ya kuhudumia shehena chafu (dirty cargo) kama vile makaa ya mawe na saruji. Katika kuendelea kutekeleza mradi huu, tayari usanifu wa kina (detailed engineering design) umekamilika. Kwa sasa Mkandarasi anaendelea na hatua za maandalizi (mobilization stage) kwa ajili ya kuanza ujenzi. Lengo la mradi huu ni kuiwezesha bandari ya Mtwara iendeleo kutoa huduma kwa ufanisi bila kuathiri mazingira. Aidha, Serikali imekamilisha kuhuisha Upembuzi Yakinifu na Usanifu wa awali wa ujenzi wa bandari mpya ya Mbegani iliyopo Bagamoyo. Ujenzi wa Bandari hiyo ya kimkakati utachochea shughuli za viwanda na biashara katika eneo la Ukanda Maalum wa Kiuchumi wa Bagamoyo.

25. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea na ujenzi wa Bandari Kavu ya Kwala ambapo ujenzi wa yadi ya sakafu ngumu (pavement) yenye ukubwa wa hekta tano (5) kwa ajili ya kuhifadhi shehena umefikia asilimia 96.6. Bandari hiyo imeendelea kuhudumia makasha kutoka Bandari ya Dar es Salaam na hivyo kongeza ufanisi na kupunguza msongamano katika Jiji la Dar es Salaam. Aidha, katika kuboresha biashara baina ya Tanzania na nchi za kikanda na kulifanya eneo la Bandari Kavu ya Kwala kuwa

la kimkakati zaidi, Serikali ilitoa maeneo kwa ajili ya kuhudumia shehena ya nchi za Rwanda, DRC, Burundi, Zambia, Uganda, Malawi, Sudan Kusini na Zimbabwe. Nchi hizo zimeanza uendelezaji wa maeneo husika. Pia, mwezi Aprili, 2025 nchi yetu imepewa takribani hekta 15 kwa ajili ya kujenga bandari kavu katika eneo la Kasumbalesa nchini DRC.

26. Mheshimiwa Spika, sambamba na hatua hizo, Serikali pia imeendelea kuboresha bandari zilizopo katika Maziwa Makuu. Hadi kufikia Machi 2025, Serikali imesaini mkataba wa uboreshaji wa Bandari ya Kigoma iliyopo katika Ziwa Tanganyika unaohusisha ujenzi wa barabara ya kuingia bandarini na jengo la abiria. Mradi huu wa usanifu na ujenzi unatekelezwa kwa ushirikiano kati ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali Japan kupitia Shirika la JICA.

27. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia TPA imeendelea kuboresha bandari zilizopo katika Ziwa Victoria ambapo uboreshaji wa Bandari ya Bukoba umefikia asilimia 94. Vilevile, uboreshaji wa Bandari ya Kemondo umekamilika na kwa sasa upo katika kipindi cha uangalizi (Defect Liability Period). Pia, uboreshaji wa Bandari ya Mwanza North umefikia asilimia 58. Katika Ziwa Nyasa, Serikali imeendelea na uboreshaji wa Bandari ya Mbamba Bay ili kuweza kuhudumia wananchi wa maeneo hayo na nchi jirani za Malawi na Msumbiji ambapo utekelezaji wa mradi huo umefikia asilimia 26.

Ushirikishwaji wa Sekta Binafsi katika Uendelezaji na Uendeshaji wa Bandari Nchini

29. Mheshimiwa Spika, kwa lengo la kuongeza ufanisi wa bandari nchini, Serikali imeendelea kushirikisha Sekta Binafsi katika uendeshaji wa shughuli za bandari kwa kuingia ubia na Kampuni za DP World na Tanzania East Africa Gateway Terminal Limited (TEAGTL) katika kuendeleza na kuendesha baadhi ya maeneo ya Bandari ya Dar es Salaam. Ushirikishwaji huo wa Sekta Binafsi pamoja na manufaa mengine, umeleta mafanikio mbalimbali yakiwemo:-

i. Kuongezeka kwa mapato yatokanayo na Kodi ya Forodha kutokana na shughuli za kibandari, ambapo katika kipindi cha Julai, 2024 hadi Februari, 2025 jumla ya Shilingi trilioni 8.26 zimekusanywa sawa na ongezeko la Shilingi trillion 1.18 ikilinganishwa na Shilingi trilioni 7.08 zilizokusanywa katika kipindi kama hicho kwa mwaka 2023/24 kabla ya kushirikishwa kwa Waendeshaji binafsi katika bandari hiyo;

ii. Kupungua kwa gharama za uendeshaji wa Bandari ya Dar es Salaam kutoka Shilingi bilioni 975.01 hadi kufikia Shilingi bilioni 685.16 sawa na punguzo la asilimia 30;

iii. Kupungua kwa muda wa kusubiri meli nangani kutoka wastani wa siku 46 hadi wastani wa siku saba (7) kwa meli za mizigo mchanganyiko na kichele na meli za makasha gatini kutoka wastani wa siku 10 hadi siku tatu (3); na

iv. Kuongezeka kwa wastani wa shehena ya makasha inayohudumiwa kwa mwezi kutoka makasha (TEUs) 17,000 hadi makasha (TEUs) 25,000 sawa na ongezeko la asilimia 47.

30. Mheshimiwa Spika, kwa ujumla hatua hii ya ushirikishwaji wa Sekta Binafsi katika kuendeleza na kuendesha bandari nchini, umechangia kufikiwa mapema kwa lengo la Mpango Kabambe wa TPA wa miaka 20 (2021/22 – 2044/45) ulioweka wa kuhudumia tani milioni 30 za shehena ifikapo mwaka 2029/30. Hata hivyo, matokeo ya uendeshaji wa bandari hadi kufikia mwezi Machi, 2025 tayari ufanisi wa uhudumiaji wa shehena wa bandari zote nchini umefikia tani milioni 27.55 na kwa mwenendo huu lengo la tani milioni 30 litafikiwa mapema sana kabla ya muda uliowekwa.

(Utendaji wa huduma za kibandari na utekelezaji wa miradi ya uboreshaji wa bandari nchini kupitia TPA umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu uk 36 ya hadi uk 46.

HUDUMA ZA USAFIRI WA RELI

Shirika la Reli Tanzania (TRC)

31. Mheshimiwa Spika, katika kuchagiza ukuaji wa uchumi, Serikali kupitia Shirika la Reli Tanzania (TRC) imeendelea kuboresha huduma ya uchukuzi kwa njia ya reli kwa kusimamia na kuendeleza miundombinu ya reli nchini kwa reli ya Meter Gauge Railway (MGR) yenye urefu wa kilomita 2,707; kujenga reli mpya ya kiwango cha Standard Gauge Railway (SGR) kwa awamu ambapo awamu ya kwanza ina jumla ya kilomita 1,219 na awamu ya pili kilomita 1,590 za njia kuu na hivyo kufanya reli hiyo kuwa na mtandao wa jumla ya kilomita 2,809 ambazo ni zaidi ya kilomita 102 ikilinganishwa na reli ya MGR iliyojengwa kabla ya kupata uhuru. Pia, Serikali itaendelea na ujenzi wa reli ya SGR kwa maeneo mengine yakiwemo ushoroba wa Kusini na Kaskazini kwa kadri ya upatikanaji wa rasilimali fedha.

32. Mheshimiwa Spika, katika kurahisisha usafiri kwa Wananchi sambamba na utekelezaji wa maagizo ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakati akihutubia Taifa mwezi Desemba, 2023 alielekeza kuanza uendeshaji wa treni katika reli ya SGR kipande cha Dar es Salaam hadi Dodoma. Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Wizara kupitia TRC ilianza rasmi huduma ya uendeshaji wa treni katika reli ya SGR tarehe 14 Juni, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam na Morogoro na tarehe 25 Julai, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam na

Dodoma. Kutokana na mafanikio hayo, ninampongeze kwa dhati Mheshimiwa Rais kwa kuonesha uthubutu katika kuendelea kufanya uwekezaji mkubwa katika ujenzi wa miundombinu ya reli.

33. Mheshimiwa Spika, tangu kuanza kwa safari za treni katika reli ya SGR hadi kufikia Machi 2025, TRC imesafirisha jumla ya abiria 2,054,828 na kuwezesha kukusanya mapato ya jumla ya Shilingi bilioni 60.25. Usafiri wa treni katika reli ya SGR umepunguza muda wa safari kutoka saa tisa (9) zilizokuwa zikitumika kwa kusafiri kwa barabara hadi kufikia saa tatu (3) kati ya Dar es Salaam na Dodoma na hivyo kuwezesha muda uliopunguzwa kutumika katika shughuli zingine za uzalishaji mali. Aidha, Serikali inaendelea na kukamilisha taratibu za kuanza usafirishaji wa mizigo kwa reli ya SGR ambao unatarajiwa kuanza mwezi Juni, 2025.

34. Mheshimiwa Spika, Serikali iliahidi kuendelea na ujenzi wa reli ya SGR. Hivyo, napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali imeendelea kutekeleza ujenzi wa reli ya SGR kwa awamu ya kwanza ambapo hadi kufikia Machi 2025 ujenzi umefikia hatua mbalimbali kama ifuatavyo: kipande cha kwanza Dar es Salaam – Morogoro (km 300) ni asilimia 99.72 ambacho kinajumuisha ujenzi wa njia ya kuingia bandarini (port link) uliofikia asilimia 91.78; kipande cha pili Morogoro – Makutupora (km 422) asilimia 97.98; kipande cha tatu Makutupora – Tabora (km 368) asilimia 14.53; kipande cha nne Tabora – Isaka (km 165) asilimia 6.65; na kipande cha tano Mwanza – Isaka (km 341) asilimia 63.16.

35. Mheshimiwa Spika, Pia Serikali imeendelea na utekelezaji wa mradi wa ujenzi wa reli ya SGR kwa awamu ya pili ambapo ujenzi wa reli ya SGR kutoka Tabora – Kigoma (Km 506) umefikia asilimia 7.88. Aidha, kukamilika kwa ujenzi wa reli hii kutafungua biashara kati ya Tanzania na nchi jirani za ukanda huo zikiwemo Burundi na DRC.

36. Mheshimiwa Spika, katika Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya Mwaka 2020 Ibara ya 30(a) Serikali iliahidi kuendelea kunufaika na fursa zake za kijiografia kwa kubuni na kukamilisha miradi mikubwa ya kimkakati ili nchi iweze kunufaika zaidi na fursa hizo. Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali kupitia TRC imesaini mkataba wa ujenzi wa reli ya SGR kipande cha Uvinza – Musongati (Km 240) mnamo tarehe 29 Januari, 2025. Kusainiwa kwa mkataba huu ni matokeo ya ushirikiano kati Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Jamhuri ya Burundi. Kukamilika kwa reli hii kutaunganisha nchi ya Burundi na Bandari ya Dar es Salaam sambamba na kufungua nchi ya Tanzania kikanda kwa kurahisisha ufanyaji biashara kati ya nchi hizo.

37. Mheshimiwa Spika, vilevile, Serikali kupitia TRC imeendelea kufanya ununuzi wa vichwa vya treni, mabehewa na mitambo kwa ajili kutoa huduma ya usafiri kwenye reli ya

SGR. Hadi kufikia Machi 2025, mabehewa 71 ya abiria, vichwa vya treni vya umeme 17, seti 10 za treni ya mchongoko (Electric Multiple Unit – EMU) zimewasili nchini na kuanza kutoa huduma. Pia, mabehewa 264 ya mizigo kati ya mabehewa 1,430 yaliwasili nchini tarehe 11 Desemba, 2024 na hatua za majaribio za mabehewa hayo zimekamilika. Vilevile, Serikali imeendelea na uendelezaji na uendeshaji wa reli ya MGR. Kutokana na umuhimu wake, Serikali inaendelea na ukarabati wa njia ya reli ya MGR ya Kaliua - Mpanda (Km 210) ambao umefikia asilimia 24.04 pamoja na kusaini Mikataba ya ununuzi wa malighafi za matengenezo ikiwemo reli, mataruma na vifungashio kwa ajili ya kukarabati njia ya reli ya Tanga - Arusha na Ruvu - Mruazi junction.

Utendaji na Utekelezaji wa miradi ya miundombinu ya reli kupitia TRC umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu Ukurasa kuanzia uk 46 hadi 59.

Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia (TAZARA)

39. Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza huduma za reli ya Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia (TAZARA) inayomilikiwa kwa hisa za asilimia 50 kwa 50 kati ya Tanzania na Zambia, TAZARA imeendelea kutekeleza jukumu lake la msingi la kutoa huduma za kusafirisha abiria na mizigo kati ya Dar es Salaam, Tanzania na New Kapiri Mposhi, Zambia.

40. Mheshimiwa Spika, kwa ujumla utendaji wa reli ya TAZARA umekuwa wa kusuasua na umeendelea kudorora kila mwaka. Kutokana na hali hii, nchi wanahisa (Tanzania na Zambia) zimeamua kuchukua hatua za makusudi za kuiboresha TAZARA. Mathalan, Serikali ya Awamu ya Sita kwa kushirikiana Serikali ya Jamhuri ya Zambia na Serikali ya Watu wa China kupitia Kampuni yake ya CCECC zimeingia Makubaliano (MoU) ya kuboresha uendeshaji wa TAZARA. Makubaliano hayo yalifanyika tarehe 4 Septemba, 2024 Jijini Beijing - China, mbele ya Marais wa nchi zote tatu (Tanzania, Zambia na China). Mkakati huu pamoja na mambo mengine, umelenga kumpata Mwekezaji mahiri ambaye atawekeza katika kuiendeleza na kuiendesha TAZARA kwa kuzingatia maslahi mapana ya nchi yetu. Kwa sasa, nchi Wanahisa zinaendelea kukamilisha taratibu zikiwemo za kufanya majadiliano ili kukubaliana namna utekelezaji huo utakavyofanyika kwa kuzingatia maslahi ya nchi wanahisa.

(Utendaji wa TAZARA na utekelezaji wa miradi umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 59 hadi 63.

HUDUMA KATIKA MAZIWA MAKUU

41. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Kampuni ya Meli Tanzania (TASHICO) iliyokuwa Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) inayomilikiwa na Serikali kwa asilimia 100, imeendelea kutoa huduma za usafiri na usafirishaji katika Maziwa Makuu ya Victoria, Tanganyika na Nyasa ndani na nje ya nchi zikiwemo nchi jirani za Uganda, Kenya, Rwanda, Burundi, DRC, Zambia, na Malawi.

42. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025 TASHICO ilisafirisha abiria 210,588 ikilinganishwa na abiria 198,080 waliosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka wa fedha 2023/24 sawa na ongezeko la asilimia 6.31. Kwa upande wa mizigo, TASHICO ilisafirisha tani 58,605.78 ikilinganishwa na tani 33,288.44 zilizosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka wa fedha 2023/24 sawa na ongezeko la asilimia 76.05. Ongezeko hili limetokana na kukamilika kwa ukarabati na kuanza kazi kwa meli ya MV. Umoja ambayo ilianza kutoa huduma mwezi Oktoba, 2023.

43. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha utoaji wa huduma za usafiri katika Maziwa Makuu, Serikali iliahidi kuboresha huduma za usafiri katika Maziwa Makuu kwa kujenga na kukarabati meli. Hadi kufikia Machi, 2025, Serikali kupitia TASHICO imeendelea kujenga meli mpya na kukarabati meli zilizopo katika Ziwa Victoria na Tanganyika ambapo utekelezaji wake umefikia hatua mbalimbali kama ifuatavyo: MT. Sangara umefikia asilimia 98. MV. Liemba umefikia asilimia 15. Aidha, maandalizi ya kuanza ukarabati wa meli ya MV. Mwongozo yanaendelea baada ya kumpata Mkandarasi kwa ajili ya ukarabati huo.

(Utendaji na utekelezaji wa miradi ya ujenzi na ukarabati wa meli kupitia TASHICO umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 64 hadi 67).

HUDUMA ZA VIWANJA VYA NDEGE

45. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA) imeendelea kusimamia, kuendesha na kuendeleza Viwanja 61 vya Ndege vya Serikali Tanzania bara. Hadi kufikia Machi 2025, Serikali kupitia TAA imeendelea na uboreshaji wa Kiwanja cha Ndege cha Arusha ambapo ujenzi wa jengo jipya la abiria umekamilika, na kazi ya ufungaji wa mfumo wa taa za kuongozea ndege (AGL) inaendelea.

46. Mheshimiwa Spika, sambamba na hatua hizo, kazi ya ukamilishaji wa jengo la abiria katika Kiwanja cha Ndege cha Mwanza imefikia asilimia 13; kazi ya ukarabati na upanuzi wa Kiwanja cha Ndege cha Moshi imefikia asilimia 69; na Upembuzi Yakinifu na Usanifu wa Awali wa kiwanja kipya cha Ndege cha Njombe umekamilika na taratibu za utwaaji

wa eneo kwa ajili ya ujenzi zinaendelea. Vilevile, Wakandarasi wa mradi wa ukarabati na upanuzi wa Kiwanja cha Ndege cha Lindi na mradi wa ujenzi wa jengo la abiria, jengo la mnara wa kuongozea ndege, kituo cha hali ya hewa na kituo cha zimamoto katika Kiwanja cha Ndege cha Mtwara wamekabidhiwa maeneo ya mradi na taratibu za malipo ya awali zinaendelea.

47. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kunakuwa na usalama wa ndege zinazotumia Kiwanja cha Ndege cha Bukoba, Serikali imeona umuhimu wa kujenga mnara wa kuongozea ndege katika Kiwanja hicho ambapo maandalizi ya awali yanaendelea. Aidha, Serikali inaendelea na mpango wa kudumu wa kutatua changamoto za usalama katika usafiri wa anga katika Mkoa wa Kagera. Katika utekelezaji wa Mpango huo, Serikali kupitia Wizara ya Uchukuzi imependekeza eneo jipya litakalofaa kwa ujenzi wa Kiwanja kipya cha Ndege cha Daraja la 4C ambacho kitakuwa na uwezo wa kuhudumia ndege zinazobeba abiria hadi 220 kwa wakati mmoja. Pendekezo hilo lilionesha eneo la Kyabajwa lililopo Wilaya ya Misenyi kufaa zaidi kwa ajili ya ujenzi wa Kiwanja kipya. Kwa sasa taratibu za utwaaji ardhi zinaendelea.

(Utendaji katika utoaji wa huduma za viwanja vya ndege na utekelezaji wa miradi kupitia TAA umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 67 hadi 72.

HUDUMA ZA USAFIRI WA ANGA

48. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2024/25, Serikali imeendelea kufufua ATCL kwa kununua ndege, kuboresha karakana za matengenezo ya ndege, na kutekeleza mikakati ya kuongeza ubora na usalama katika utendaji ili kutoa huduma ya usafiri wa abiria na usafirishaji wa mizigo.

49. Mheshimiwa Spika, Serikali katika Mwaka wa Fedha 2024/25 imekamilisha ununuzi wa ndege aina ya Boeing 787-8 Dreamliner na kufanya ATCL kuwa na jumla ya ndege 16. Uwepo wa ndege hizo umeiwezesha ATCL kupanua mtandao wa safari na kuifanya ATCL kuwa na vituo 27 vinavyotoa huduma. Kati ya vituo hivyo: vituo 15 ni vya ndani ya nchi, Vituo tisa (9) ni vya kikanda na Vituo vitatu (3) ni vya kimataifa.

50. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2024 hadi Machi 2025, ATCL imesafirisha abiria 876,357 sawa na ongezeko la abiria 25,697 ikilinganishwa na abiria 850,660 waliosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24. Pia, ATCL ilisafirisha tani 5,869.81 za mizigo sawa na ongezeko la tani 835.61 ikilinganishwa na tani 5,034.2 zilizosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24.

(Utendaji wa utoaji huduma za usafiri na Usafirishaji kwa njia ya anga kupitia ATCL umeainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 72 ...hadi 76.

UTOAJI WA MAFUNZO KATIKA VYUO VYA MAFUNZO VYA KISEKTA

52. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kutoa mafunzo katika nyanja mbalimbali za usafiri na usafirishaji kwenye Vyuo vya kisekta: NIT, DIM, Chuo cha Usafiri wa Anga Tanzania (CATC), Chuo cha Bandari Dar es Salaam, Chuo cha Teknolojia ya Reli Tanzania na Chuo cha Taifa cha Hali ya Hewa kwa lengo la kujenga uwezo katika kutumia wataalam wa ndani na kupunguza gharama za kusomesha wataalam nje ya nchi ili kuwa na wataalam toshelevu wa kutoa huduma katika Sekta ya Uchukuzi.

(Utendaji katika utoaji wa mafunzo ya kisekta na utekelezaji wa miradi kupitia Vyuo vya Mafunzo vya Kisekta umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 78 hadi 92.

MAFANIKIO YA MIAKA MINNE (4) YA SERIKALI YA AWAMU YA SITA KATIKA SEKTA YA UCHUKUZI

56. Mheshimiwa Spika, Sambamba na maelezo niliyoyatoa, naomba kwa muhtasari niainishe mafanikio yaliyopatikana katika Sekta ya Uchukuzi kwa kipindi cha miaka minne (4) ya Serikali ya Awamu ya Sita inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

F1. Kuanza uendeshaji wa reli ya SGR na Kuendelea na Ujenzi wa reli hiyo

57. Mheshimiwa Spika, Tanzania imeweka historia ndani na nje ya Bara la Afrika kwa kujenga na kuanza uendeshaji wa reli ya kisasa ya SGR. Hatua hii ni kubwa na ya kupongezwa kwani imekuwa ya kipekee tangu kupata Uhuru wa nchi yetu. Serikali ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imetekeleza kwa vitendo maono ya nchi yetu ambapo uendeshaji wa reli ya kisasa ya SGR ulianza rasmi tarehe 14 Juni, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam hadi Morogoro na tarehe 25 Julai, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam hadi Dodoma. Pamoja na hatua hiyo, napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa Serikali kupitia TRC inatarajia kuanza uendeshaji wa treni ya mizigo kutoka Dar es Salaam hadi Dodoma (Ihumwa na Bahi) ifikapo mwezi Juni, 2025.

58. Mheshimiwa Spika, pamoja na kuanza uendeshaji wa reli ya kisasa katika kipande cha Dar es Salaam – Morogoro - Dodoma, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea na ujenzi wa reli ya kisasa ambapo kabla ya kuingia madarakani, TRC ilikuwa imeanza

ujenzi wa reli ya kisasa kwa vipande viwili tu ambavyo ni Kipande cha kutoka Dar es Salaam hadi Morogoro (km 300) na Morogoro hadi Makutupora (km 422). Aidha, Napenda kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali ya Awamu ya Sita inatekeleza kwa vitendo ambapo tangu imeingia madarakani imefanikisha kupatikana kwa fedha za kuendelea na kuanza ujenzi wa reli ya SGR kwa vipande vya: Makutupora hadi Tabora (km 368); Tabora hadi Isaka (km 165); Tabora hadi Kigoma (km 506); Isaka hadi Mwanza (km 341); na Uvinza hadi Musongati (km 240). Kazi ya ujenzi katika vipande hivyo inaendelea na ipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji.

Ununuzi wa Ndege

59. Mheshimiwa Spika, tangu Mhe. Rais wa Awamu ya Sita, Dkt. Samia Suluhu Hassan aingie madarakani, ndege saba (7) zimenunuliwa na kuifanya ATCL kuwa na ndege 15 mpya. Ndege hizo zimeiwezesha ATCL kupanua huduma ya usafiri na usafirishaji ndani na nje ya nchi ambapo kwa sasa ndege zetu kupitia ATCL zinatoa huduma katika vituo 27 ikilinganishwa na vituo 23 ilivyohudumia mwezi Machi, 2021.

Kuendelea Kuboresha Huduma za Usafiri na Usafirishaji katika Maziwa Makuu

60. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imeweka historia ya kuendelea kujenga na kukarabati meli mbalimbali. Mathalan, katika kuendelea na ujenzi wa meli kwa vitendo, ujenzi wa meli mpya ya MV. Mwanza hapa Kazi tuu umeendelea na hadi kufikia Machi, 2025 umefikia asilimia 96 kutoka asilimia 40 iliyofikiwa mwezi Machi, 2021 wakati Serikali ya Awamu ya Sita inaingia Madarakani. Aidha, meli ya MV. Umoja yenye uwezo wa kubeba kwa wakati mmoja mizigo yenye tani 1,200 ukarabati wake umekamilika na kuanza kutoa huduma, ambapo kwa sasa inafanya safari kwenda nchi za Uganda na Kenya. Pia, Serikali imeanza ukarabati wa meli ya kihistoria ya MV. Liemba ambayo hadi kufikia mwezi Machi, 2025 umefikia asilimia 15; ukarabati wa meli ya MT. Sangara umefikia asilimia 98; na ukarabati wa meli ya MT. Ukerewe umefikia asilimia 17.

Uboreshaji wa Huduma za Bandari Nchini

61. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea kuchukua mikakati madhubuti katika kuendeleza bandari nchini. Mikakati hiyo ni pamoja na kufanya maboresho makubwa katika bandari zake za Dar es Salaam, Tanga, Mtwara na Bandari za Maziwa Makuu; na kuendelea kushirikisha Sekta Binafsi katika uendelezaji na uendeshaji wa bandari. Kutokana na juhudi hizi mafanikio makubwa yameanza kupatikana. Mathalan, katika kipindi cha kuanzia mwaka wa fedha 2021/22, shehena ya mizigo iliyohudumiwa katika bandari za Tanzania imekuwa ikiongezeka kwa wastani wa asilimia 15.23 kwa mwaka kutoka tani milioni 20.78 zilizohudumiwa mwaka 2021/22 hadi

kufikia tani milioni 27.55 zilizohudumiwa mwaka 2023/24. Kwa kasi hii, inaonesha kuwa lengo lililowekwa na TPA katika Mpango Kabambe la kufikia tani milioni 30 ambalo lilikuwa lifikiwe mwaka 2029/30, na sasa linafikiwa mapema zaidi kutokana na mikakati madhubuti inayoendelea kutekelezwa chini ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Miundombinu na Huduma katika Viwanja vya Ndege

62. Mheshimiwa Spika, Tanzania imekuwa kinara Afrika katika uendeshaji na uimarishaji wa usalama wa viwanja vya ndege. Mathalan, mwezi Mei 2023, Serikali kupitia Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA), imewezesha nchi kushika nafasi ya nne (4) barani Afrika kwa ubora wa ulinzi katika viwanja vya Ndege kupitia ukaguzi uliofanywa na Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga Duniani (ICAO) wa masuala ya Ulinzi (ICAO Universal Security Audit Program - Continuous Monitoring Approach) kwa kuwa na ufaulu wa asilimia 86.70. Mafanikio haya yameweza kuendelezwa na Serikali ya Awamu ya Sita na hivyo, hadhi hiyo kutoshushwa tangu itolewe kwa Taifa letu. Vilevile, Serikali ya Awamu ya Sita kupitia TAA imefanikiwa kuongeza mashirika sita (6) mapya ya ndege ya kimataifa yaliyoanzisha safari zake nchini.

Udhibiti wa Usafiri wa Anga

63. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imekamilisha ufungaji wa mfumo wa mawasiliano kwa njia ya sauti baina ya waongoza ndege na marubani katika Viwanja 12 vya Ndege na Vituo 18. Mfumo huo umewezesha kuimarisha usalama wakati wa kutua na kuruka ndege.

64. Mheshimiwa Spika, Serikali inayoongozwa na jemedari wetu Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imewezesha Chuo cha NIT kupata ndege mbili (2) za mafunzo na ithibati ya kuanza kutoa mafunzo ya urubani. Mafunzo hayo yataanza mwezi Juni, 2025.

65. Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo ya miaka minne (4), Serikali pia imepata mafanikio katika kipindi cha kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025 kama ifuatavyo:-

i. Kuwasili kwa vitendea kazi vinavyotumika katika uendeshaji wa Reli ya SGR ambavyo ni vichwa vya treni 17, seti za treni ya umeme za EMU 10 (mchongoko) na mabehewa 264 ya mizigo;

ii. Kukamilisha ukarabati wa mabehewa ya mizigo 350 kati ya mabehewa 600 na mabehewa ya abiria 33 kati ya mabehewa 37 ambayo yameanza kutoa huduma katika reli ya MGR;

iii. Kuongezeka kwa mizigo iliyosafirishwa kwa kutumia Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL) ambapo hadi kufikia Machi 2025, ATCL imesafirisha tani 5,869.81 ikilinganishwa na tani 3,658.60 za mizigo zilizosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24, ikiwa ni sawa na ongezeko la asilimia 60.41;

iv. Kuongezeka kwa idadi ya abiria waliosafirishwa na ATCL ambapo abiria 876,357 wamesafirishwa sawa na ongezeko la abiria 25,707 ikilinganishwa na abiria 850,650 waliosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24;

v. Kuendelea kuboreshwa kwa Kampuni ya Ndege nchini (ATCL) kulikowezesha pamoja na mambo mengine, kurejesha safari katika vituo mbalimbali na kufanya ATCL kuwa na jumla ya vituo 27;

vi. Kupokelewa kwa ndege moja (1) aina ya Boeing 787-8 Dreamliner iliyowasili nchini tarehe 20 Agosti, 2024;

vii. Kuendelea kutoa huduma katika Bandari Kavu ya Kwana ambapo hadi kufikia Machi, 2025 ilihudumia makasha 805;

viii. Kukamilisha ununuzi wa boti maalum (Ambulance Boat) itakayotoa huduma ya uokozi katika Ziwa Victoria. Boti hiyo tayari imepokelewa nchini tarehe 31 Machi, 2025 .

ix. Serikali kupitia TAA imefanikiwa kupata tuzo ya mshindi wa kwanza kutoka Baraza la Viwanja vya ndege Afrika (Airport Council International) kupitia Kiwanja cha ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere kwa kuwa kiwanja chenye huduma bora za usalama kwa mwaka 2024 kwa viwanja vya ndege vya Afrika vyenye miruko zaidi ya elfu 50.

(Maelezo ya kina kuhusu Mafanikio ya Serikali ya Awamu ya Sita yaliyopatikana katika kipindi cha miaka minne (4) yameoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 101 hadi uk 119.

CHANGAMOTO NA MIKAKATI YA KUZITATUA

66. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Uchukuzi imekabiliwa na changamoto mbalimbali katika utekelezaji wa majukumu yake. Changamoto hizo na mikakati ya kuzitatua zimeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu uk 120 hadi uk 123.

C. MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26

67. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara ya Uchukuzi itaendelea kutekeleza majukumu yake kwa kuzingatia vipaumbele vyake ambavyo ni pamoja na: kuendelea na ujenzi wa Reli ya Kisasa ya SGR (Standard Gauge Railway) katika Ushoroba wa Kati, kununua vitendea kazi na kuboresha reli zilizopo; kuendelea kuboresha Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL); kuboresha miundombinu na huduma katika Bandari nchini; kuimarisha usalama na mawasiliano kwenye usafiri na usafirishaji katika Maziwa Makuu nchini; uendelezaji na uendeshaji wa viwanja vya ndege; Kuendelea na ujenzi wa meli mpya na ukarabati wa meli zilizopo; na kuimarisha huduma za usafiri na usafirishaji.

68. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza vipaumbele vya Wizara (Fungu 62) na Taasisi zake kwa mwaka wa fedha 2025/26 imetengewa jumla ya Shilingi 2,746,485,018,000 ambapo kati ya fedha hizo, Shilingi 125,438,950,000 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi 2,621,046,068,000 ni kwa ajili ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Aidha, Fedha za Matumizi ya Kawaida zilizotengwa zinajumuisha Shilingi 96,654,340,000 kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi na Shilingi 28,784,610,000 kwa ajili ya Matumizi Mengineyo. Vilevile, Fedha za Miradi ya Maendeleo zilizotengwa zinajumuisha Shilingi 2,452,512,444,000 fedha za ndani na Shilingi 168,533,624,000 fedha za nje.

(Vipaumbele na bajeti iliyotengwa katika mwaka wa fedha 2025/26 vimeainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk123 hadi uk 125.

MIRADI YA MAENDELEO ITAKAYOTEKELEZWA KWA MWAKA 2025/26

69. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara pamoja na Taasisi zilizo chini yake itaendelea kutekeleza miradi mbalimbali ikiwemo ya kielelezo. Miradi ya kielelezo iliyotengewa fedha ni mradi wa ujenzi wa reli ya kisasa (SGR) na uboreshaji wa Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL). Aidha; Uboreshaji wa Usalama wa Usafiri na Usafirishaji katika Bahari na Maziwa Makuu; Mradi wa Uboreshaji wa Bandari ya Dar es Salaam (DMGP); Mradi wa Ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Mwanza; Mradi wa Ujenzi

wa Kiwanja cha Ndege cha Arusha; Mradi wa ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Mtwara; Mradi wa Ukarabati wa Kiwanja cha Ndege cha Kilimanjaro – KIA; Mradi wa Uendelezaji wa Viwanja vya Ndege vya Mkoa; na Mradi wa ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Bukoba.

(Maelezo ya kina na kazi zitakazofanyika katika mwaka wa fedha 2025/26 na fedha zilizotengwa kwa kila mradi yameainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 126 hadi uk 145.

SHUGHULI NYINGINE ZITAKAZOTEKELEZWA KATIKA MWAKA 2025/26 zinapatikana kwa kina kwenye kitabu changu Cha hotuba ya bajeti kuanzia uk 146 mpaka uk 178.

D. SHUKRANI

70. Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Mwaka 2024/25, Wizara imefanikiwa kwa kiasi kikubwa kutekeleza majukumu yake na kufikia malengo yaliyokusudiwa katika Kipindi husika. Matokeo hayo yamepatikana kutokana na ushirikiano wa wadau wa Sekta ya Uchukuzi wa ndani na nje ya Wizara, wakiwemo Washirika wa Maendeleo, Sekta Binafsi na Wananchi kwa ujumla. Naomba nitumie fursa hii kuwashukuru wadau wote waliotoa michango mbalimbali ya hali na mali na wale walioshiriki moja kwa moja katika utekelezaji wa shughuli mbalimbali za Wizara. Shukrani za kipekee ninaziwasilisha kwenu Waheshimiwa Wabunge wenzangu kwa ushauri na michango yenu ambayo imewezesha Wizara kuimarisha utendaji katika kutoa huduma za uchukuzi kwa Umma.

71. Mheshimiwa Spika, naomba pia nitumie nafasi hii kuwapongeza na kutambua michango inayotolewa na viongozi wanaonisaidia katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara, kwa kuanza na Naibu Waziri, Mheshimiwa David Mwakiposa Kihenzile (Mb.); Katibu Mkuu, Prof. Godius Walter Kahyarara na Naibu Katibu Mkuu Bw. Ludovick James Nduhiye. Halikadhalika, napenda kuishukuru Menejimenti ya Wizara, Wakuu wa Taasisi zilizo chini ya Wizara na Watumishi wote wa Wizara na Taasisi kwa jitihada zao katika utekelezaji wa Majukumu ya Wizara na Taifa kwa ujumla.

72. Mheshimiwa Spika, ninaomba nitumie fursa hii adhimu, kwa niaba ya Wizara kutoa shukrani na kuwatambua wadau wote wa Wizara ikiwa ni pamoja na Washirika wa Maendeleo ambao wamechangia rasilimali fedha katika utekelezaji wa Programu, Miradi na Mipango mbalimbali ya Wizara. Kwa namna ya kipekee niruhusu niwatambue wafuatao: Shirika la Kimataifa la Usafiri Majini (IMO); Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga (ICAO); Shirika la Hali ya Hewa Duniani (WMO); Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB); Benki ya Dunia (WB); Shirika la Kimataifa la Maendeleo la Japan (JICA); Shirika la Kimataifa la Maendeleo la Korea Kusini (KOICA); Ujerumani (KfW); Foreign

Commonwealth and Development Office (FCDO); Shirika la Maendeleo la Ufaransa (AFD); Jumuiya ya Umoja wa Ulaya (EU); Benki ya Uwekezaji ya Ulaya (EIB); Shirika la Chakula Duniani (WFP); Shirika la Maendeleo la Marekani (USAID); Trade Mark Africa; Sekretarieti ya Jumuiya ya Afrika Mashariki – EAC; Sekretarieti ya Jumuiya ya Nchi za Kusini mwa Afrika - SADC; Nchi za Urusi; Umoja wa Falme za Kiarabu-UAE; Uingereza; Marekani; Uholanzi; Japan; India; China; Denmark; Korea Kusini; Ufaransa; Ubelgiji; Ujerumani na Uturuki; Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya NSSF na PSSF; Taasisi za fedha za CRDB, NMB, AZANIA BANK, NBC na TCB na Asasi mbalimbali za kiraia; Sekta Binafsi pamoja na wadau wengine wengi ambao sikuwataja hapa si kwa sababu ya umuhimu wao bali ni kutokana na uwingi wao.

73. Mheshimiwa Spika, kipekee kabisa naomba uniruhusu nitoe shukrani zangu za dhati kwako wewe binafsi Mhe. Spika, Mhe. Naibu Spika, Waheshimiwa Wabunge na Watanzania wote kwa kunisikiliza.

E. MUHTASARI WA MAOMBI YA FEDHA YA WIZARA YA UCHUKUZI KATIKA MWAKA WA FEDHA 2025/26

74. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara ya Uchukuzi inaomba kuidhinishiwa jumla ya Shilingi 2,746,485,018,000 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi 125,438,950,000 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi 2,621,046,068,000 ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

F. MAJEDWALI YENYE TAARIFA NA TAKWIMU MBALIMBALI ZA WIZARA

75. Mheshimiwa Spika, pamoja na Hotuba hii, nimeambatisha majedwali mbalimbali yenye taarifa na takwimu kwa ajili ya kutoa uelewa zaidi kwa Waheshimiwa Wabunge na Watanzania kwa ujumla kuhusu utendaji wa Sekta ya Uchukuzi. Naomba majedwali hayo yachukuliwe kama sehemu ya hotuba yangu. Hotuba hii pia inapatikana katika tovuti ya Wizara (www.uchukuzi.go.tz).

(Majedwali ya Taarifa na Takwimu mbalimbali kuhusu Wizara ya Uchukuzi yameainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia ukurasa 186 hadi ukurasa 234.

76. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja. MUHTSARI WA HOTUBA YA WAZIRI WA UCHUKUZI MHESHIMIWA PROF. MAKAME MNYAA MBARAWA (MB.), AKIWASILISHA BUNGENI MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26

A. UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu iliyochambua utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Uchukuzi kwa mwaka wa fedha 2024/25 pamoja na Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2025/26, ninaomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa likubali kupokea, kujadili na kuidhinisha Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Uchukuzi kwa mwaka wa fedha 2025/26
2. Mheshimiwa Spika, awali ya yote, nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema, kwa kutujalia kukutana hapa tukiwa na afya njema.
3. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii ya kipekee kumpongeza na kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuliongoza Taifa letu na kutimiza miaka minne (4) katika uongozi wake imara na maono yake yaliyoleta maendeleo makubwa nchini. Pamoja na masuala mengine, Mheshimiwa Rais ameendelea kuweka mkazo na kipaumbele katika kujenga, kuendeleza na kuboresha huduma katika sekta mbalimbali ikiwemo sekta ya uchukuzi. Ni dhahiri kuwa tumeona uthubutu na maendeleo makubwa ambayo yameendelea kutekelezwa katika sekta ya uchukuzi yakiwemo: ujenzi na uendeshaji wa reli ya kisasa ya SGR; maboresho ya bandari; ujenzi na ukarabati wa meli pamoja na viwanja vya ndege; uboreshaji wa Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL) ikiwemo ununuzi wa ndege; na ununuzi wa rada za hali ya hewa; n.k
4. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa pongezi na shukrani za dhati kwa Mheshimiwa Dkt. Philip Isdory Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa umahiri wake mkubwa wa kumsaidia Mheshimiwa Rais katika kuongoza nchi yetu kwa ajili ya kuwaletia maendeleo Wananchi na Taifa kwa ujumla.
5. Mheshimiwa Spika, vilevile nimpongeze Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Kiongozi wa shughuli za Serikali Bungeni, kwa uongozi wake makini. Ni wazi kuwa Mhe. WM ameendelea kutumikia nchi yetu kwa umahiri mkubwa kwa lengo la kuimarisha usimamizi wa shughuli za Serikali.
6. Mheshimiwa Spika, pia nimpongeze Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko (Mb.), Naibu Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Waziri wa Nishati, kwa kuendelea kuaminiwa na Mheshimiwa Rais katika nafasi hiyo ambayo ameendelea kuwatumikia Watanzania kwa umakini na kuonesha uwezo mkubwa katika kutekeleza ipasavyo majukumu yake.

7. Mheshimiwa Spika, nitumie nafasi hii kukupongeza wewe binafsi kwa umahiri katika kipindi unachoendelea kutumikia Taifa letu. Aidha, niendeleo kukupongeza kwa jinsi unavyoendelea kutekeleza kwa weledi mkubwa majukumu ya nafasi ya Urais wa Umoja wa Mabunge Duniani (IPU), nafasi ambayo ni heshima kubwa kwako na kwa nchi yetu. Watanzania tunaendelea kukuombea katika utekelezaji wa majukumu yako hayo.

8. Mheshimiwa Spika, aidha, nimpongeze Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb.), Naibu Spika kwa kuendelea kutekeleza vyema majukumu yake katika kumsaidia Spika kuliongoza Bunge hili. Vilevile, nitumie fursa hii kuwapongeza Wenyeviti Wote wa Bunge kwa kuendelea kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi.

9. Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa naomba kuishukuru na kuipongeza Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu inayoongozwa na Mwenyekiti wa Kamati Mheshimiwa Selemani Moshi Kakoso (Mb.) na Makamu Mwenyekiti wa Kamati Mheshimiwa Anne Kilango Malecela (Mb.). Pia niwashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu. Kamati hii imeendelea kutoa ushauri wenye tija na kuwa chachu ya kuongeza ufanisi katika utendaji wa Wizara.

10. Mheshimiwa Spika, kwa simanzi kubwa niungane na Bunge na Watanzania wote kutoa pole kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kwa familia husika na Taifa kwa Ujumla kufuatia kifo cha aliyekuwa Makamu wa Rais wa Kwanza na Waziri Mkuu Mstaafu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania hayati Mhe. Cleopa David Msuya kilichotokea tarehe 7 Mei 2025, hakika alikuwa na mchango mkubwa katika kuitumia Taifa hili. Aidha, nitoe pole kwa Bunge lako Tukufu kufuatia kifo cha Dkt. Faustine Engelbert Ndugulile aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Kigamboni na Mkurugenzi Mteule wa Shirika la Afya Duniani (WHO) Kanda ya Afrika kilichotokea tarehe 27 Novemba, 2024. Hakika tutaendelea kuthamini na kuenzi mchango wake katika Bunge hili na Taifa kwa ujumla. Tunamuomba Mwenyezi Mungu awapumzishe mahali pema peponi.

11. Mheshimiwa Spika, kipekee napenda kumshukuru Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa hotuba yake ambayo imetoa hali ya utekelezaji wa jumla katika utendaji wa Serikali kwa mwaka 2024/25 pamoja na kuonesha dira na mwelekeo wa Taifa letu kwa mwaka 2025/26 katika sekta mbalimbali ikiwemo Sekta ya Uchukuzi. Pia, niwapongeze Waheshimiwa Mawaziri wote waliowasilisha hotuba zao kabla ya hotuba yangu, ambao kwa ujumla kila mmoja ameeleza utekelezaji wa mwaka 2024/25 na mpango wake kwa mwaka 2025/26.

Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa maelezo hayo ya utangulizi, naomba sasa uniruhusu nitoe taarifa ya mapitio ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Uchukuzi na

Taasisi zake kwa mwaka wa fedha 2024/25 pamoja na Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2025/26.

B. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI YA WIZARA NA TAASISI ZAKE KWA MWAKA WA FEDHA 2024/25

13. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/25, Wizara ya Uchukuzi (Fungu 62) iliidhinishiwa jumla ya Shilingi Trilioni 2.729 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Fedha za utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi Bilioni 114.74 ni za Matumizi ya Kawaida ya Wizara na Taasisi zake na Shilingi Trilioni 2.614 ni za utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.

14. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Aprili, 2025 Wizara ilikuwa imepokea jumla ya Shilingi Trilioni 1.674 sawa na asilimia 61.34 ya bajeti yote ya Wizara iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo zilizopokelewa Shilingi Bilioni 100.111 ni fedha za Matumizi ya Kawaida ambazo ni sawa na asilimia 87.25 ya bajeti ya Matumizi ya Kawaida iliyoidhinishwa; na Shilingi Trilioni 1.574 ni fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo ambazo ni sawa na asilimia 60.21 ya bajeti ya Maendeleo iliyoidhinishwa.

15. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Uchukuzi baada ya kupokea fedha hizo, iliendelea kutekeleza miradi ya maendeleo na shughuli mbalimbali zilizopangwa katika mwaka 2024/25 kama ifuatavyo:-

UDHIBITI WA HUDUMA ZA UCHUKUZI

16. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha huduma za uchukuzi nchini, Wizara kupitia Mamlaka za Udhibiti imeendelea kusimamia na kudhibiti utoaji wa huduma za uchukuzi kama ifuatavyo:-

UDHIBITI WA USAFIRI ARDHINI

17. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Mamlaka ya Udhibiti Usafiri Ardhini (LATRA) imeendelea kusimamia na kudhibiti usafiri katika sekta ndogo za reli, barabara pamoja na kuanza maandalizi ya awali kwa ajili ya udhibiti wa usafiri wa waya. Aidha, LATRA imeendelea na jukumu la kuthibitisha madereva na kusajili wahudumu wa vyombo vinavyodhibitiwa ili kuboresha usalama na ubora wa huduma katika usafiri ardhini. MAELEZO YA KINA KUHUSU UTEKELEZA WA MAJUKUMU YA LATRA INAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUANZIA UK. 10 MPAKA UK 16.

UDHIBITI WA HUDUMA ZA USAFIRI WA ANGA

18. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Usafiri wa Anga (TCAA) imeendelea kusimamia sekta ya usafiri wa anga kwa kutoa huduma za udhibiti wa usafiri wa anga, viwanja vya ndege pamoja na kutoa huduma za uongozaji ndege katika viwanja vya ndege 15. Vilevile, TCAA imeendelea kutoa huduma za uongozaji ndege zinazoruka na kupita katika anga la juu la Burundi kwa urefu wa futi 24,500 kutoka usawa wa bahari, ambalo limekasimiwa kwa Tanzania na Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga Duniani (ICAO). Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TCAA IMETEKELEZA MAJUKUMU MBALIMBALI NA MAELEZO YA KINA YANAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUANZIA UK. 16-. MPAKA UK 24.

UDHIBITI WA USAFIRI MAJINI

19. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha udhibiti wa usafiri majini, Serikali kupitia Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania (TASAC) imeendelea kusimamia ulinzi na usalama wa vyombo vya usafiri majini katika eneo la Tanzania Bara; udhibiti wa huduma za bandari na watoa huduma za usafiri majini; kutoa huduma ya biashara ya meli kwa bidhaa mahsusi; na kudhibiti uchafuzi wa mazingira unaotokana na shughuli za usafiri majini. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TASAC IMETEKELEZA MAJUKUMU MBALIMBALI NA MAELEZO YA KINA YANAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUTOKA UK. 24 MPAKA UK 31.

UDHIBITI WA HUDUMA ZA HALI YA HEWA

20. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania (TMA) imeendelea na utoaji wa huduma za hali ya hewa pamoja na kudhibiti na kuratibu utoaji wa shughuli za hali ya hewa nchini. Aidha, TMA imeendelea kuhimili katika viwango vyake vya utoaji wa huduma kimataifa, ambapo imetoa huduma za utabiri wa kila siku, siku 10 na ule wa muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TMA IMETEKELEZA MAJUKUMU MBALIMBALI NA MAELEZO YA KINA YANAPATIKANA KWENYE KITABU CHA HUTOBA YA BAJETI KUTOKA UK. 31 MPAKA UK 36.

UTOAJI WA HUDUMA ZA UCHUKUZI

HUDUMA ZA BANDARI

22. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania (TPA) imeendelea kusimamia Bandari za Mwambao wa Bahari ya Hindi na Maziwa Makuu kwa kuendeleza miundombinu na utoaji wa huduma za kibandari; kulinda mazingira na usalama wa bandari kwa viwango vinavyokubalika; na kuweka mazingira mazuri yatakayowavutia Wawekezaji.

23. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa uboreshaji wa Bandari ya Dar es Salaam, hadi kufikia Machi, 2025 Serikali imeendelea na uboreshaji wa Bandari hiyo ikiwemo uboreshaji wa Gati Na. 8 - 11 na Gati Na. 12 - 15 ambapo Upembuzi Yakinifu wa kuboresha Gati hizo umekamilika. Aidha, ujenzi wa miundombinu ya kupokelea mafuta pamoja na matanki 15 ya mafuta (tank farms) yenye uwezo wa kuhifadhi kiasi cha mita za ujazo 378,000 umeendelea na utekelezaji wake umefikia asilimia 25. Halikadhalika, uboreshaji wa Bandari ya Tanga unaendelea ili kuongeza uwezo wa kuhudumia shehena kwenda kanda ya Kaskazini na nchi jirani. Maboresho yaliyofanyika hadi sasa ni pamoja na kuongeza kina kutoka mita 3 hadi mita 13 na upanuzi wa eneo la kuingia na kutoka bandarini lenye upana wa mita 73 na eneo la kugeuzia meli kuwa na kipenyo cha mita 800.

24. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia TPA imeendelea na utekelezaji wa mradi wa ujenzi wa gati jipya na Conveyer belt katika Bandari ya Kisiwa Mgao ambayo ni maalum kwa ajili ya kuhudumia shehena chafu (dirty cargo) kama vile makaa ya mawe na saruji. Katika kuendelea kutekeleza mradi huu, tayari usanifu wa kina (detailed engineering design) umekamilika. Kwa sasa Mkandarasi anaendelea na hatua za maandalizi (mobilization stage) kwa ajili ya kuanza ujenzi. Lengo la mradi huu ni kuiwezesha bandari ya Mtwara iendeleo kutoa huduma kwa ufanisi bila kuathiri mazingira. Aidha, Serikali imekamilisha kuhuisha Upembuzi Yakinifu na Usanifu wa awali wa ujenzi wa bandari mpya ya Mbegani iliyopo Bagamoyo. Ujenzi wa Bandari hiyo ya kimkakati utachochea shughuli za viwanda na biashara katika eneo la Ukanda Maalum wa Kiuchumi wa Bagamoyo.

25. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea na ujenzi wa Bandari Kavu ya Kwala ambapo ujenzi wa yadi ya sakafu ngumu (pavement) yenye ukubwa wa hekta tano (5) kwa ajili ya kuhifadhi shehena umefikia asilimia 96.6. Bandari hiyo imeendelea kuhudumia makasha kutoka Bandari ya Dar es Salaam na hivyo kongeza ufanisi na kupunguza msongamano katika Jiji la Dar es Salaam. Aidha, katika kuboresha biashara baina ya Tanzania na nchi za kikanda na kulifanya eneo la Bandari Kavu ya Kwala kuwa

la kimkakati zaidi, Serikali ilitoa maeneo kwa ajili ya kuhudumia shehena ya nchi za Rwanda, DRC, Burundi, Zambia, Uganda, Malawi, Sudan Kusini na Zimbabwe. Nchi hizo zimeanza uendelezaji wa maeneo husika. Pia, mwezi Aprili, 2025 nchi yetu imepewa takribani hekta 15 kwa ajili ya kujenga bandari kavu katika eneo la Kasumbalesa nchini DRC.

26. Mheshimiwa Spika, sambamba na hatua hizo, Serikali pia imeendelea kuboresha bandari zilizopo katika Maziwa Makuu. Hadi kufikia Machi 2025, Serikali imesaini mkataba wa uboreshaji wa Bandari ya Kigoma iliyopo katika Ziwa Tanganyika unaohusisha ujenzi wa barabara ya kuingia bandarini na jengo la abiria. Mradi huu wa usanifu na ujenzi unatekelezwa kwa ushirikiano kati ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali Japan kupitia Shirika la JICA.

27. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia TPA imeendelea kuboresha bandari zilizopo katika Ziwa Victoria ambapo uboreshaji wa Bandari ya Bukoba umefikia asilimia 94. Vilevile, uboreshaji wa Bandari ya Kemondo umekamilika na kwa sasa upo katika kipindi cha uangalizi (Defect Liability Period). Pia, uboreshaji wa Bandari ya Mwanza North umefikia asilimia 58. Katika Ziwa Nyasa, Serikali imeendelea na uboreshaji wa Bandari ya Mbamba Bay ili kuweza kuhudumia wananchi wa maeneo hayo na nchi jirani za Malawi na Msumbiji ambapo utekelezaji wa mradi huo umefikia asilimia 26.

Ushirikishwaji wa Sekta Binafsi katika Uendelezaji na Uendeshaji wa Bandari Nchini

29. Mheshimiwa Spika, kwa lengo la kuongeza ufanisi wa bandari nchini, Serikali imeendelea kushirikisha Sekta Binafsi katika uendeshaji wa shughuli za bandari kwa kuingia ubia na Kampuni za DP World na Tanzania East Africa Gateway Terminal Limited (TEAGTL) katika kuendeleza na kuendesha baadhi ya maeneo ya Bandari ya Dar es Salaam. Ushirikishwaji huo wa Sekta Binafsi pamoja na manufaa mengine, umeleta mafanikio mbalimbali yakiwemo:-

i. Kuongezeka kwa mapato yatokanayo na Kodi ya Forodha kutokana na shughuli za kibandari, ambapo katika kipindi cha Julai, 2024 hadi Februari, 2025 jumla ya Shilingi trilioni 8.26 zimekusanywa sawa na ongezeko la Shilingi trillion 1.18 ikilinganishwa na Shilingi trilioni 7.08 zilizokusanywa katika kipindi kama hicho kwa mwaka 2023/24 kabla ya kushirikishwa kwa Waendeshaji binafsi katika bandari hiyo;

ii. Kupungua kwa gharama za uendeshaji wa Bandari ya Dar es Salaam kutoka Shilingi bilioni 975.01 hadi kufikia Shilingi bilioni 685.16 sawa na punguzo la asilimia 30;

iii. Kupungua kwa muda wa kusubiri meli nangani kutoka wastani wa siku 46 hadi wastani wa siku saba (7) kwa meli za mizigo mchanganyiko na kichele na meli za makasha gatini kutoka wastani wa siku 10 hadi siku tatu (3); na

iv. Kuongezeka kwa wastani wa shehena ya makasha inayohudumiwa kwa mwezi kutoka makasha (TEUs) 17,000 hadi makasha (TEUs) 25,000 sawa na ongezeko la asilimia 47.

30. Mheshimiwa Spika, kwa ujumla hatua hii ya ushirikishwaji wa Sekta Binafsi katika kuendeleza na kuendesha bandari nchini, umechangia kufikiwa mapema kwa lengo la Mpango Kabambe wa TPA wa miaka 20 (2021/22 – 2044/45) ulioweka wa kuhudumia tani milioni 30 za shehena ifikapo mwaka 2029/30. Hata hivyo, matokeo ya uendeshaji wa bandari hadi kufikia mwezi Machi, 2025 tayari ufanisi wa uhudumiaji wa shehena wa bandari zote nchini umefikia tani milioni 27.55 na kwa mwenendo huu lengo la tani milioni 30 litafikiwa mapema sana kabla ya muda uliowekwa.

(Utendaji wa huduma za kibandari na utekelezaji wa miradi ya uboreshaji wa bandari nchini kupitia TPA umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu uk 36 ya hadi uk 46.

HUDUMA ZA USAFIRI WA RELI

Shirika la Reli Tanzania (TRC)

31. Mheshimiwa Spika, katika kuchagiza ukuaji wa uchumi, Serikali kupitia Shirika la Reli Tanzania (TRC) imeendelea kuboresha huduma ya uchukuzi kwa njia ya reli kwa kusimamia na kuendeleza miundombinu ya reli nchini kwa reli ya Meter Gauge Railway (MGR) yenye urefu wa kilomita 2,707; kujenga reli mpya ya kiwango cha Standard Gauge Railway (SGR) kwa awamu ambapo awamu ya kwanza ina jumla ya kilomita 1,219 na awamu ya pili kilomita 1,590 za njia kuu na hivyo kufanya reli hiyo kuwa na mtandao wa jumla ya kilomita 2,809 ambazo ni zaidi ya kilomita 102 ikilinganishwa na reli ya MGR iliyojengwa kabla ya kupata uhuru. Pia, Serikali itaendelea na ujenzi wa reli ya SGR kwa maeneo mengine yakiwemo ushoroba wa Kusini na Kaskazini kwa kadri ya upatikanaji wa rasilimali fedha.

32. Mheshimiwa Spika, katika kurahisisha usafiri kwa Wananchi sambamba na utekelezaji wa maagizo ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakati akihutubia Taifa mwezi Desemba, 2023 alielekeza kuanza uendeshaji wa treni katika reli ya SGR kipande cha Dar es Salaam hadi Dodoma. Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Wizara kupitia TRC ilianza rasmi huduma ya uendeshaji wa treni katika reli ya SGR tarehe 14 Juni, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam na Morogoro na tarehe 25 Julai, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam na

Dodoma. Kutokana na mafanikio hayo, ninampongeze kwa dhati Mheshimiwa Rais kwa kuonesha uthubutu katika kuendelea kufanya uwekezaji mkubwa katika ujenzi wa miundombinu ya reli.

33. Mheshimiwa Spika, tangu kuanza kwa safari za treni katika reli ya SGR hadi kufikia Machi 2025, TRC imesafirisha jumla ya abiria 2,054,828 na kuwezesha kukusanya mapato ya jumla ya Shilingi bilioni 60.25. Usafiri wa treni katika reli ya SGR umepunguza muda wa safari kutoka saa tisa (9) zilizokuwa zikitumika kwa kusafiri kwa barabara hadi kufikia saa tatu (3) kati ya Dar es Salaam na Dodoma na hivyo kuwezesha muda uliopunguzwa kutumika katika shughuli zingine za uzalishaji mali. Aidha, Serikali inaendelea na kukamilisha taratibu za kuanza usafirishaji wa mizigo kwa reli ya SGR ambao unatarajiwa kuanza mwezi Juni, 2025.

34. Mheshimiwa Spika, Serikali iliahidi kuendelea na ujenzi wa reli ya SGR. Hivyo, napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali imeendelea kutekeleza ujenzi wa reli ya SGR kwa awamu ya kwanza ambapo hadi kufikia Machi 2025 ujenzi umefikia hatua mbalimbali kama ifuatavyo: kipande cha kwanza Dar es Salaam – Morogoro (km 300) ni asilimia 99.72 ambacho kinajumuisha ujenzi wa njia ya kuingia bandarini (port link) uliofikia asilimia 91.78; kipande cha pili Morogoro – Makutupora (km 422) asilimia 97.98; kipande cha tatu Makutupora – Tabora (km 368) asilimia 14.53; kipande cha nne Tabora – Isaka (km 165) asilimia 6.65; na kipande cha tano Mwanza – Isaka (km 341) asilimia 63.16.

35. Mheshimiwa Spika, Pia Serikali imeendelea na utekelezaji wa mradi wa ujenzi wa reli ya SGR kwa awamu ya pili ambapo ujenzi wa reli ya SGR kutoka Tabora – Kigoma (Km 506) umefikia asilimia 7.88. Aidha, kukamilika kwa ujenzi wa reli hii kutafungua biashara kati ya Tanzania na nchi jirani za ukanda huo zikiwemo Burundi na DRC.

36. Mheshimiwa Spika, katika Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya Mwaka 2020 Ibara ya 30(a) Serikali iliahidi kuendelea kunufaika na fursa zake za kijiografia kwa kubuni na kukamilisha miradi mikubwa ya kimkakati ili nchi iweze kunufaika zaidi na fursa hizo. Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali kupitia TRC imesaini mkataba wa ujenzi wa reli ya SGR kipande cha Uvinza – Musongati (Km 240) mnamo tarehe 29 Januari, 2025. Kusainiwa kwa mkataba huu ni matokeo ya ushirikiano kati Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Jamhuri ya Burundi. Kukamilika kwa reli hii kutaunganisha nchi ya Burundi na Bandari ya Dar es Salaam sambamba na kufungua nchi ya Tanzania kikanda kwa kurahisisha ufanyaji biashara kati ya nchi hizo.

37. Mheshimiwa Spika, vilevile, Serikali kupitia TRC imeendelea kufanya ununuzi wa vichwa vya treni, mabehewa na mitambo kwa ajili kutoa huduma ya usafiri kwenye reli ya

SGR. Hadi kufikia Machi 2025, mabehewa 71 ya abiria, vichwa vya treni vya umeme 17, seti 10 za treni ya mchongoko (Electric Multiple Unit – EMU) zimewasili nchini na kuanza kutoa huduma. Pia, mabehewa 264 ya mizigo kati ya mabehewa 1,430 yaliwasili nchini tarehe 11 Desemba, 2024 na hatua za majaribio za mabehewa hayo zimekamilika. Vilevile, Serikali imeendelea na uendelezaji na uendesaji wa reli ya MGR. Kutokana na umuhimu wake, Serikali inaendelea na ukarabati wa njia ya reli ya MGR ya Kaliua - Mpanda (Km 210) ambao umefikia asilimia 24.04 pamoja na kusaini Mikataba ya ununuzi wa malighafi za matengenezo ikiwemo reli, mataruma na vifungashio kwa ajili ya kukarabati njia ya reli ya Tanga - Arusha na Ruvu - Mruazi junction.

Utendaji na Utekelezaji wa miradi ya miundombinu ya reli kupitia TRC umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu Ukurasa kuanzia uk 46 hadi 59.

Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia (TAZARA)

39. Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza huduma za reli ya Mamlaka ya Reli ya Tanzania na Zambia (TAZARA) inayomilikiwa kwa hisa za asilimia 50 kwa 50 kati ya Tanzania na Zambia, TAZARA imeendelea kutekeleza jukumu lake la msingi la kutoa huduma za kusafirisha abiria na mizigo kati ya Dar es Salaam, Tanzania na New Kapiri Mposhi, Zambia.

40. Mheshimiwa Spika, kwa ujumla utendaji wa reli ya TAZARA umekuwa wa kusuasua na umeendelea kudorora kila mwaka. Kutokana na hali hii, nchi wanahisa (Tanzania na Zambia) zimeamua kuchukua hatua za makusudi za kuiboresha TAZARA. Mathalan, Serikali ya Awamu ya Sita kwa kushirikiana Serikali ya Jamhuri ya Zambia na Serikali ya Watu wa China kupitia Kampuni yake ya CCECC zimeingia Makubaliano (MoU) ya kuboresha uendesaji wa TAZARA. Makubaliano hayo yalifanyika tarehe 4 Septemba, 2024 Jijini Beijing - China, mbele ya Marais wa nchi zote tatu (Tanzania, Zambia na China). Mkakati huu pamoja na mambo mengine, umelenga kumpata Mwekezaji mahiri ambaye atawekeza katika kuiendeleza na kuiendesha TAZARA kwa kuzingatia maslahi mapana ya nchi yetu. Kwa sasa, nchi Wanahisa zinaendelea kukamilisha taratibu zikiwemo za kufanya majadiliano ili kukubaliana namna utekelezaji huo utakavyofanyika kwa kuzingatia maslahi ya nchi wanahisa.

(Utendaji wa TAZARA na utekelezaji wa miradi umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 59 hadi 63.

HUDUMA KATIKA MAZIWA MAKUU

41. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Kampuni ya Meli Tanzania (TASHICO) iliyokuwa Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) inayomilikiwa na Serikali kwa asilimia 100, imeendelea kutoa huduma za usafiri na usafirishaji katika Maziwa Makuu ya Victoria, Tanganyika na Nyasa ndani na nje ya nchi zikiwemo nchi jirani za Uganda, Kenya, Rwanda, Burundi, DRC, Zambia, na Malawi.

42. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025 TASHICO ilisafirisha abiria 210,588 ikilinganishwa na abiria 198,080 waliosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka wa fedha 2023/24 sawa na ongezeko la asilimia 6.31. Kwa upande wa mizigo, TASHICO ilisafirisha tani 58,605.78 ikilinganishwa na tani 33,288.44 zilizosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka wa fedha 2023/24 sawa na ongezeko la asilimia 76.05. Ongezeko hili limetokana na kukamilika kwa ukarabati na kuanza kazi kwa meli ya MV. Umoja ambayo ilianza kutoa huduma mwezi Oktoba, 2023.

43. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha utoaji wa huduma za usafiri katika Maziwa Makuu, Serikali iliahidi kuboresha huduma za usafiri katika Maziwa Makuu kwa kujenga na kukarabati meli. Hadi kufikia Machi, 2025, Serikali kupitia TASHICO imeendelea kujenga meli mpya na kukarabati meli zilizopo katika Ziwa Victoria na Tanganyika ambapo utekelezaji wake umefikia hatua mbalimbali kama ifuatavyo: MT. Sangara umefikia asilimia 98. MV. Liemba umefikia asilimia 15. Aidha, maandalizi ya kuanza ukarabati wa meli ya MV. Mwongozo yanaendelea baada ya kumpata Mkandarasi kwa ajili ya ukarabati huo.

(Utendaji na utekelezaji wa miradi ya ujenzi na ukarabati wa meli kupitia TASHICO umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 64 hadi 67).

HUDUMA ZA VIWANJA VYA NDEGE

45. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA) imeendelea kusimamia, kuendesha na kuendeleza Viwanja 61 vya Ndege vya Serikali Tanzania bara. Hadi kufikia Machi 2025, Serikali kupitia TAA imeendelea na uboreshaji wa Kiwanja cha Ndege cha Arusha ambapo ujenzi wa jengo jipya la abiria umekamilika, na kazi ya ufungaji wa mfumo wa taa za kuongozea ndege (AGL) inaendelea.

46. Mheshimiwa Spika, sambamba na hatua hizo, kazi ya ukamilishaji wa jengo la abiria katika Kiwanja cha Ndege cha Mwanza imefikia asilimia 13; kazi ya ukarabati na upanuzi wa Kiwanja cha Ndege cha Moshi imefikia asilimia 69; na Upembuzi Yakinifu na Usanifu wa Awali wa kiwanja kipya cha Ndege cha Njombe umekamilika na taratibu za utwaaji

wa eneo kwa ajili ya ujenzi zinaendelea. Vilevile, Wakandarasi wa mradi wa ukarabati na upanuzi wa Kiwanja cha Ndege cha Lindi na mradi wa ujenzi wa jengo la abiria, jengo la mnara wa kuongozea ndege, kituo cha hali ya hewa na kituo cha zimamoto katika Kiwanja cha Ndege cha Mtwara wamekabidhiwa maeneo ya mradi na taratibu za malipo ya awali zinaendelea.

47. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kunakuwa na usalama wa ndege zinazotumia Kiwanja cha Ndege cha Bukoba, Serikali imeona umuhimu wa kujenga mnara wa kuongozea ndege katika Kiwanja hicho ambapo maandalizi ya awali yanaendelea. Aidha, Serikali inaendelea na mpango wa kudumu wa kutatua changamoto za usalama katika usafiri wa anga katika Mkoa wa Kagera. Katika utekelezaji wa Mpango huo, Serikali kupitia Wizara ya Uchukuzi imependekeza eneo jipya litakalofaa kwa ujenzi wa Kiwanja kipya cha Ndege cha Daraja la 4C ambacho kitakuwa na uwezo wa kuhudumia ndege zinazobeba abiria hadi 220 kwa wakati mmoja. Pendekezo hilo lilionesha eneo la Kyabajwa lililopo Wilaya ya Misenyi kufaa zaidi kwa ajili ya ujenzi wa Kiwanja kipya. Kwa sasa taratibu za utwaaji ardhi zinaendelea.

(Utendaji katika utoaji wa huduma za viwanja vya ndege na utekelezaji wa miradi kupitia TAA umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 67 hadi 72.

HUDUMA ZA USAFIRI WA ANGA

48. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2024/25, Serikali imeendelea kufufua ATCL kwa kununua ndege, kuboresha karakana za matengenezo ya ndege, na kutekeleza mikakati ya kuongeza ubora na usalama katika utendaji ili kutoa huduma ya usafiri wa abiria na usafirishaji wa mizigo.

49. Mheshimiwa Spika, Serikali katika Mwaka wa Fedha 2024/25 imekamilisha ununuzi wa ndege aina ya Boeing 787-8 Dreamliner na kufanya ATCL kuwa na jumla ya ndege 16. Uwepo wa ndege hizo umeiwezesha ATCL kupanua mtandao wa safari na kuifanya ATCL kuwa na vituo 27 vinavyotoa huduma. Kati ya vituo hivyo: vituo 15 ni vya ndani ya nchi, Vituo tisa (9) ni vya kikanda na Vituo vitatu (3) ni vya kimataifa.

50. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2024 hadi Machi 2025, ATCL imesafirisha abiria 876,357 sawa na ongezeko la abiria 25,697 ikilinganishwa na abiria 850,660 waliosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24. Pia, ATCL ilisafirisha tani 5,869.81 za mizigo sawa na ongezeko la tani 835.61 ikilinganishwa na tani 5,034.2 zilizosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24.

(Utendaji wa utoaji huduma za usafiri na Usafirishaji kwa njia ya anga kupitia ATCL umeainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 72 ...hadi 76.

UTOAJI WA MAFUNZO KATIKA VYUO VYA MAFUNZO VYA KISEKTA

52. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kutoa mafunzo katika nyanja mbalimbali za usafiri na usafirishaji kwenye Vyuo vya kisekta: NIT, DIM, Chuo cha Usafiri wa Anga Tanzania (CATC), Chuo cha Bandari Dar es Salaam, Chuo cha Teknolojia ya Reli Tanzania na Chuo cha Taifa cha Hali ya Hewa kwa lengo la kujenga uwezo katika kutumia wataalam wa ndani na kupunguza gharama za kusomesha wataalam nje ya nchi ili kuwa na wataalam toshelevu wa kutoa huduma katika Sekta ya Uchukuzi.

(Utendaji katika utoaji wa mafunzo ya kisekta na utekelezaji wa miradi kupitia Vyuo vya Mafunzo vya Kisekta umeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 78 hadi 92.

MAFANIKIO YA MIAKA MINNE (4) YA SERIKALI YA AWAMU YA SITA KATIKA SEKTA YA UCHUKUZI

56. Mheshimiwa Spika, Sambamba na maelezo niliyoyatoa, naomba kwa muhtasari niainishe mafanikio yaliyopatikana katika Sekta ya Uchukuzi kwa kipindi cha miaka minne (4) ya Serikali ya Awamu ya Sita inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

F1. Kuanza uendeshaji wa reli ya SGR na Kuendelea na Ujenzi wa reli hiyo

57. Mheshimiwa Spika, Tanzania imeweka historia ndani na nje ya Bara la Afrika kwa kujenga na kuanza uendeshaji wa reli ya kisasa ya SGR. Hatua hii ni kubwa na ya kupongezwa kwani imekuwa ya kipekee tangu kupata Uhuru wa nchi yetu. Serikali ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imetekeleza kwa vitendo maono ya nchi yetu ambapo uendeshaji wa reli ya kisasa ya SGR ulianza rasmi tarehe 14 Juni, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam hadi Morogoro na tarehe 25 Julai, 2024 kwa safari kati ya Dar es Salaam hadi Dodoma. Pamoja na hatua hiyo, napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa Serikali kupitia TRC inatarajia kuanza uendeshaji wa treni ya mizigo kutoka Dar es Salaam hadi Dodoma (Ihumwa na Bahi) ifikapo mwezi Juni, 2025.

58. Mheshimiwa Spika, pamoja na kuanza uendeshaji wa reli ya kisasa katika kipande cha Dar es Salaam – Morogoro - Dodoma, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea na ujenzi wa reli ya kisasa ambapo kabla ya kuingia madarakani, TRC ilikuwa imeanza

ujenzi wa reli ya kisasa kwa vipande viwili tu ambavyo ni Kipande cha kutoka Dar es Salaam hadi Morogoro (km 300) na Morogoro hadi Makutupora (km 422). Aidha, Napenda kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali ya Awamu ya Sita inatekeleza kwa vitendo ambapo tangu imeingia madarakani imefanikisha kupatikana kwa fedha za kuendelea na kuanza ujenzi wa reli ya SGR kwa vipande vya: Makutupora hadi Tabora (km 368); Tabora hadi Isaka (km 165); Tabora hadi Kigoma (km 506); Isaka hadi Mwanza (km 341); na Uvinza hadi Musongati (km 240). Kazi ya ujenzi katika vipande hivyo inaendelea na ipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji.

Ununuzi wa Ndege

59. Mheshimiwa Spika, tangu Mhe. Rais wa Awamu ya Sita, Dkt. Samia Suluhu Hassan aingie madarakani, ndege saba (7) zimenunuliwa na kuifanya ATCL kuwa na ndege 15 mpya. Ndege hizo zimeiwezesha ATCL kupanua huduma ya usafiri na usafirishaji ndani na nje ya nchi ambapo kwa sasa ndege zetu kupitia ATCL zinatoa huduma katika vituo 27 ikilinganishwa na vituo 23 ilivyohudumia mwezi Machi, 2021.

Kuendelea Kuboresha Huduma za Usafiri na Usafirishaji katika Maziwa Makuu

60. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imeweka historia ya kuendelea kujenga na kukarabati meli mbalimbali. Mathalan, katika kuendelea na ujenzi wa meli kwa vitendo, ujenzi wa meli mpya ya MV. Mwanza hapa Kazi tuu umeendelea na hadi kufikia Machi, 2025 umefikia asilimia 96 kutoka asilimia 40 iliyofikiwa mwezi Machi, 2021 wakati Serikali ya Awamu ya Sita inaingia Madarakani. Aidha, meli ya MV. Umoja yenye uwezo wa kubeba kwa wakati mmoja mizigo yenye tani 1,200 ukarabati wake umekamilika na kuanza kutoa huduma, ambapo kwa sasa inafanya safari kwenda nchi za Uganda na Kenya. Pia, Serikali imeanza ukarabati wa meli ya kihistoria ya MV. Liemba ambayo hadi kufikia mwezi Machi, 2025 umefikia asilimia 15; ukarabati wa meli ya MT. Sangara umefikia asilimia 98; na ukarabati wa meli ya MT. Ukerewe umefikia asilimia 17.

Uboreshaji wa Huduma za Bandari Nchini

61. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea kuchukua mikakati madhubuti katika kuendeleza bandari nchini. Mikakati hiyo ni pamoja na kufanya maboresho makubwa katika bandari zake za Dar es Salaam, Tanga, Mtwara na Bandari za Maziwa Makuu; na kuendelea kushirikisha Sekta Binafsi katika uendelezaji na uendeshaji wa bandari. Kutokana na juhudi hizi mafanikio makubwa yameanza kupatikana. Mathalan, katika kipindi cha kuanzia mwaka wa fedha 2021/22, shehena ya mizigo iliyohudumiwa katika bandari za Tanzania imekuwa ikiongezeka kwa wastani wa asilimia 15.23 kwa mwaka kutoka tani milioni 20.78 zilizohudumiwa mwaka 2021/22 hadi

kufikia tani milioni 27.55 zilizohudumiwa mwaka 2023/24. Kwa kasi hii, inaonesha kuwa lengo lililowekwa na TPA katika Mpango Kabambe la kufikia tani milioni 30 ambalo lilikuwa lifikiwe mwaka 2029/30, na sasa linafikiwa mapema zaidi kutokana na mikakati madhubuti inayoendelea kutekelezwa chini ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Miundombinu na Huduma katika Viwanja vya Ndege

62. Mheshimiwa Spika, Tanzania imekuwa kinara Afrika katika uendeshaji na uimarishaji wa usalama wa viwanja vya ndege. Mathalan, mwezi Mei 2023, Serikali kupitia Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA), imewezesha nchi kushika nafasi ya nne (4) barani Afrika kwa ubora wa ulinzi katika viwanja vya Ndege kupitia ukaguzi uliofanywa na Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga Duniani (ICAO) wa masuala ya Ulinzi (ICAO Universal Security Audit Program - Continuous Monitoring Approach) kwa kuwa na ufaulu wa asilimia 86.70. Mafanikio haya yameweza kuendelezwa na Serikali ya Awamu ya Sita na hivyo, hadhi hiyo kutoshushwa tangu itolewe kwa Taifa letu. Vilevile, Serikali ya Awamu ya Sita kupitia TAA imefanikiwa kuongeza mashirika sita (6) mapya ya ndege ya kimataifa yaliyoanzisha safari zake nchini.

Udhibiti wa Usafiri wa Anga

63. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imekamilisha ufungaji wa mfumo wa mawasiliano kwa njia ya sauti baina ya waongoza ndege na marubani katika Viwanja 12 vya Ndege na Vituo 18. Mfumo huo umewezesha kuimarisha usalama wakati wa kutua na kuruka ndege.

64. Mheshimiwa Spika, Serikali inayoongozwa na jemedari wetu Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imewezesha Chuo cha NIT kupata ndege mbili (2) za mafunzo na ithibati ya kuanza kutoa mafunzo ya urubani. Mafunzo hayo yataanza mwezi Juni, 2025.

65. Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo ya miaka minne (4), Serikali pia imepata mafanikio katika kipindi cha kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025 kama ifuatavyo:-

i. Kuwasili kwa vitendea kazi vinavyotumika katika uendeshaji wa Reli ya SGR ambavyo ni vichwa vya treni 17, seti za treni ya umeme za EMU 10 (mchongoko) na mabehewa 264 ya mizigo;

ii. Kukamilisha ukarabati wa mabehewa ya mizigo 350 kati ya mabehewa 600 na mabehewa ya abiria 33 kati ya mabehewa 37 ambayo yameanza kutoa huduma katika reli ya MGR;

iii. Kuongezeka kwa mizigo iliyosafirishwa kwa kutumia Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL) ambapo hadi kufikia Machi 2025, ATCL imesafirisha tani 5,869.81 ikilinganishwa na tani 3,658.60 za mizigo zilizosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24, ikiwa ni sawa na ongezeko la asilimia 60.41;

iv. Kuongezeka kwa idadi ya abiria waliosafirishwa na ATCL ambapo abiria 876,357 wamesafirishwa sawa na ongezeko la abiria 25,707 ikilinganishwa na abiria 850,650 waliosafirishwa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/24;

v. Kuendelea kuboreshwa kwa Kampuni ya Ndege nchini (ATCL) kulikowezesha pamoja na mambo mengine, kurejesha safari katika vituo mbalimbali na kufanya ATCL kuwa na jumla ya vituo 27;

vi. Kupokelewa kwa ndege moja (1) aina ya Boeing 787-8 Dreamliner iliyowasili nchini tarehe 20 Agosti, 2024;

vii. Kuendelea kutoa huduma katika Bandari Kavu ya Kwana ambapo hadi kufikia Machi, 2025 ilihudumia makasha 805;

viii. Kukamilisha ununuzi wa boti maalum (Ambulance Boat) itakayotoa huduma ya uokozi katika Ziwa Victoria. Boti hiyo tayari imepokelewa nchini tarehe 31 Machi, 2025 .

ix. Serikali kupitia TAA imefanikiwa kupata tuzo ya mshindi wa kwanza kutoka Baraza la Viwanja vya ndege Afrika (Airport Council International) kupitia Kiwanja cha ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere kwa kuwa kiwanja chenye huduma bora za usalama kwa mwaka 2024 kwa viwanja vya ndege vya Afrika vyenye miruko zaidi ya elfu 50.

(Maelezo ya kina kuhusu Mafanikio ya Serikali ya Awamu ya Sita yaliyopatikana katika kipindi cha miaka minne (4) yameoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 101 hadi uk 119.

CHANGAMOTO NA MIKAKATI YA KUZITATUA

66. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Uchukuzi imekabiliwa na changamoto mbalimbali katika utekelezaji wa majukumu yake. Changamoto hizo na mikakati ya kuzitatua zimeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu uk 120 hadi uk 123.

C. MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/26

67. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara ya Uchukuzi itaendelea kutekeleza majukumu yake kwa kuzingatia vipaumbele vyake ambavyo ni pamoja na: kuendelea na ujenzi wa Reli ya Kisasa ya SGR (Standard Gauge Railway) katika Ushoroba wa Kati, kununua vitendea kazi na kuboresha reli zilizopo; kuendelea kuboresha Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL); kuboresha miundombinu na huduma katika Bandari nchini; kuimarisha usalama na mawasiliano kwenye usafiri na usafirishaji katika Maziwa Makuu nchini; uendelezaji na uendeshaji wa viwanja vya ndege; Kuendelea na ujenzi wa meli mpya na ukarabati wa meli zilizopo; na kuimarisha huduma za usafiri na usafirishaji.

68. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza vipaumbele vya Wizara (Fungu 62) na Taasisi zake kwa mwaka wa fedha 2025/26 imetengewa jumla ya Shilingi 2,746,485,018,000 ambapo kati ya fedha hizo, Shilingi 125,438,950,000 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi 2,621,046,068,000 ni kwa ajili ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Aidha, Fedha za Matumizi ya Kawaida zilizotengwa zinajumuisha Shilingi 96,654,340,000 kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi na Shilingi 28,784,610,000 kwa ajili ya Matumizi Mengineyo. Vilevile, Fedha za Miradi ya Maendeleo zilizotengwa zinajumuisha Shilingi 2,452,512,444,000 fedha za ndani na Shilingi 168,533,624,000 fedha za nje.

(Vipaumbele na bajeti iliyotengwa katika mwaka wa fedha 2025/26 vimeainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk123 hadi uk 125.

MIRADI YA MAENDELEO ITAKAYOTEKELEZWA KWA MWAKA 2025/26

69. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara pamoja na Taasisi zilizo chini yake itaendelea kutekeleza miradi mbalimbali ikiwemo ya kielelezo. Miradi ya kielelezo iliyotengewa fedha ni mradi wa ujenzi wa reli ya kisasa (SGR) na uboreshaji wa Kampuni ya Ndege Tanzania (ATCL). Aidha; Uboreshaji wa Usalama wa Usafiri na Usafirishaji katika Bahari na Maziwa Makuu; Mradi wa Uboreshaji wa Bandari ya Dar es Salaam (DMGP); Mradi wa Ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Mwanza; Mradi wa Ujenzi

wa Kiwanja cha Ndege cha Arusha; Mradi wa ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Mtwara; Mradi wa Ukarabati wa Kiwanja cha Ndege cha Kilimanjaro – KIA; Mradi wa Uendelezaji wa Viwanja vya Ndege vya Mkoa; na Mradi wa ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Bukoba.

(Maelezo ya kina na kazi zitakazofanyika katika mwaka wa fedha 2025/26 na fedha zilizotengwa kwa kila mradi yameainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia uk 126 hadi uk 145.

SHUGHULI NYINGINE ZITAKAZOTEKELEZWA KATIKA MWAKA 2025/26 zinapatikana kwa kina kwenye kitabu changu Cha hotuba ya bajeti kuanzia uk 146 mpaka uk 178.

D. SHUKRANI

70. Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Mwaka 2024/25, Wizara imefanikiwa kwa kiasi kikubwa kutekeleza majukumu yake na kufikia malengo yaliyokusudiwa katika Kipindi husika. Matokeo hayo yamepatikana kutokana na ushirikiano wa wadau wa Sekta ya Uchukuzi wa ndani na nje ya Wizara, wakiwemo Washirika wa Maendeleo, Sekta Binafsi na Wananchi kwa ujumla. Naomba nitumie fursa hii kuwashukuru wadau wote waliotoa michango mbalimbali ya hali na mali na wale walioshiriki moja kwa moja katika utekelezaji wa shughuli mbalimbali za Wizara. Shukrani za kipekee ninaziwasilisha kwenu Waheshimiwa Wabunge wenzangu kwa ushauri na michango yenu ambayo imewezesha Wizara kuimarisha utendaji katika kutoa huduma za uchukuzi kwa Umma.

71. Mheshimiwa Spika, naomba pia nitumie nafasi hii kuwapongeza na kutambua michango inayotolewa na viongozi wanaonisaidia katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara, kwa kuanza na Naibu Waziri, Mheshimiwa David Mwakiposa Kihenzile (Mb.); Katibu Mkuu, Prof. Godius Walter Kahyarara na Naibu Katibu Mkuu Bw. Ludovick James Nduhiye. Halikadhalika, napenda kuishukuru Menejimenti ya Wizara, Wakuu wa Taasisi zilizo chini ya Wizara na Watumishi wote wa Wizara na Taasisi kwa jitihada zao katika utekelezaji wa Majukumu ya Wizara na Taifa kwa ujumla.

72. Mheshimiwa Spika, ninaomba nitumie fursa hii adhimu, kwa niaba ya Wizara kutoa shukrani na kuwatambua wadau wote wa Wizara ikiwa ni pamoja na Washirika wa Maendeleo ambao wamechangia rasilimali fedha katika utekelezaji wa Programu, Miradi na Mipango mbalimbali ya Wizara. Kwa namna ya kipekee niruhusu niwatambue wafuatao: Shirika la Kimataifa la Usafiri Majini (IMO); Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga (ICAO); Shirika la Hali ya Hewa Duniani (WMO); Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB); Benki ya Dunia (WB); Shirika la Kimataifa la Maendeleo la Japan (JICA); Shirika la Kimataifa la Maendeleo la Korea Kusini (KOICA); Ujerumani (KfW); Foreign

Commonwealth and Development Office (FCDO); Shirika la Maendeleo la Ufaransa (AFD); Jumuiya ya Umoja wa Ulaya (EU); Benki ya Uwekezaji ya Ulaya (EIB); Shirika la Chakula Duniani (WFP); Shirika la Maendeleo la Marekani (USAID); Trade Mark Africa; Sekretarieti ya Jumuiya ya Afrika Mashariki – EAC; Sekretarieti ya Jumuiya ya Nchi za Kusini mwa Afrika - SADC; Nchi za Urusi; Umoja wa Falme za Kiarabu-UAE; Uingereza; Marekani; Uholanzi; Japan; India; China; Denmark; Korea Kusini; Ufaransa; Ubelgiji; Ujerumani na Uturuki; Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya NSSF na PSSSF; Taasisi za fedha za CRDB, NMB, AZANIA BANK, NBC na TCB na Asasi mbalimbali za kiraia; Sekta Binafsi pamoja na wadau wengine wengi ambao sikuwataja hapa si kwa sababu ya umuhimu wao bali ni kutokana na uwingi wao.

73. Mheshimiwa Spika, kipekee kabisa naomba uniruhusu nitoe shukrani zangu za dhiti kwako wewe binafsi Mhe. Spika, Mhe. Naibu Spika, Waheshimiwa Wabunge na Watanzania wote kwa kunisikiliza.

E. MUHTASARI WA MAOMBI YA FEDHA YA WIZARA YA UCHUKUZI KATIKA MWAKA WA FEDHA 2025/26

74. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara ya Uchukuzi inaomba kuidhinishiwa jumla ya Shilingi 2,746,485,018,000 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi 125,438,950,000 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi 2,621,046,068,000 ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

F. MAJEDWALI YENYE TAARIFA NA TAKWIMU MBALIMBALI ZA WIZARA

75. Mheshimiwa Spika, pamoja na Hotuba hii, nimeambatisha majedwali mbalimbali yenye taarifa na takwimu kwa ajili ya kutoa uelewa zaidi kwa Waheshimiwa Wabunge na Watanzania kwa ujumla kuhusu utendaji wa Sekta ya Uchukuzi. Naomba majedwali hayo yachukuliwe kama sehemu ya hotuba yangu. Hotuba hii pia inapatikana katika tovuti ya Wizara (www.uchukuzi.go.tz).

(Majedwali ya Taarifa na Takwimu mbalimbali kuhusu Wizara ya Uchukuzi yameainishwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia ukurasa 186 hadi ukurasa 234.

76. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.